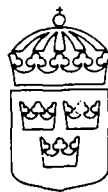

Regeringens proposition

1992/93:222

om ändringar i svensk försäkringsavtalsrätt med
anledning av EES-avtalet

Prop.
1992/93:222

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp
i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 25 mars 1993.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Gun Hellsvik

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågan om en anpassning av svensk försäkringsavtalsrätt till reglerna i EG-direktiven om livförsäkring och skadeförsäkring. Direktiven ingår i det regelverk som omfattas av EES-avtalet.

I propositionen föreslås nya lagregler på två områden. Det gäller dels frågan om vilket lands lag som skall tillämpas på avtal om livförsäkring eller skadeförsäkring, dels frågan om försäkringstagarens rätt att säga upp ett avtal om individuell livförsäkring inom en viss tid efter det att han har fått kännedom om att avtalet har kommit till stånd.

Det föreslås att direktivens regler om lagval skall införlivas i svensk rätt genom en särskild lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal som har anknytning till stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Enligt den nya lagen blir huvudregeln för avtal om livförsäkring att lagen i den EES-stat där försäkringstagaren, om han är en fysisk person, har sin vanliga vistelseort skall tillämpas på försäkringsavtalet. Är försäkringstagaren en juridisk person, tillämpas i stället lagen i den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget. För avtal om skadeförsäkring innebär huvudregeln att lagen i den EES-stat där risken är belägen skall tillämpas på avtalet,

om försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning i den staten. Prop. 1992/93:222

En EG-regel om rätt för försäkringstagaren att säga upp avtal om livförsäkring föreslås bli införd i svensk rätt genom en ny paragraf i lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

1 Förslag till

Lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs följande¹.

Tillämpningsområde m.m.

1 § Denna lag tillämpas på sådana avtal om livförsäkring som har anknytning till två eller flera stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stater), om försäkringstagaren är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i en EES-stat eller om försäkringstagaren är en juridisk person och det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en EES-stat.

Med livförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 b § försäkringsrörelselagen (1982:713)².

2 § Denna lag tillämpas också på sådana avtal om skadeförsäkring som har anknytning till två eller flera EES-stater, om den försäkrade risken är belägen i en EES-stat.

Med skadeförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 a § försäkringsrörelselagen (1982:713)³.

3 § Med EES-stat där risken är belägen avses i denna lag

a) när försäkringen avser antingen byggnad eller byggnad och dess innehåll, till den del byggnaden och innehållet täcks av samma försäkring, den EES-stat i vilken egendomen är belägen,

b) när försäkringen avser registreringspliktigt fordon, den EES-stat där registreringen har skett,

c) när försäkringen har en giltighetstid av fyra månader eller mindre och oberoende av försäkringsklass täcker rese- eller semesterrisker, den EES-stat där försäkringstagaren har tecknat försäkringen,

d) i andra fall än de som uttryckligen omfattas av a-c, om försäkringstagaren är en fysisk person, den EES-stat där han har sin vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget.

¹Jfr EES-avtalet bilaga IX och rådets direktiv 88/357/EEG (EGT nr L 172, 4.7.1988, s. 1) m.fl.

²Lydelse enligt lagrådsremiss den 25 mars 1993 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet.

³Se not 2.

4 § Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring, lagen (1991:1047) om sjuklön eller lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader.

Tillämplig lag för avtal om livförsäkring

5 § På ett avtal om livförsäkring tillämpas lagen i den EES-stat där försäkringstagaren, om han är en fysisk person, har sin vanliga vistelseort. Om försäkringstagaren är en juridisk person, tillämpas lagen i den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget.

Om försäkringstagaren är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i en EES-stat och är medborgare i en annan EES-stat, får parterna avtala att lagen i den EES-stat där han är medborgare skall tillämpas.

Om den lag som är tillämplig enligt första stycket är utländsk och medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

Tillämplig lag för avtal om skadeförsäkring

6 § Om försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning i den EES-stat där risken är belägen, skall lagen i den staten tillämpas på ett avtal om skadeförsäkring. Om den lagen är utländsk och medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

7 § Om försäkringstagaren inte har sin vanliga vistelseort eller inte har sin centrala förvaltning i den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att tillämplig lag för ett avtal om skadeförsäkring skall vara antingen lagen i den EES-stat där risken är belägen eller lagen i den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning.

Om försäkringstagaren bedriver näringsverksamhet och avtalet omfattar två eller flera risker hänförliga till sådan verksamhet och belägna i skilda EES-stater, får parterna i stället för vad som sägs i första stycket avtala att tillämplig lag för avtalet skall vara lagen i någon av dessa EES-stater eller i den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning.

Om lagen i de EES-stater som avses i första eller andra stycket ger parterna större frihet att avtala om tillämplig lag för avtalet, får parterna utnyttja denna avtalsfrihet.

8 § Om de risker som omfattas av försäkringsavtalet är begränsade till händelser som uppkommer i en annan EES-stat än den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att lagen i den förstnämnda staten

9 § Trots bestämmelserna i 6 och 7 §§ får parterna avtala vilken stats lag som skall vara tillämplig på försäkringsavtalet, om detta gäller en risk som hänför sig till

1. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 4-7, 11 och 12 försäkringsrörelselagen (1982:713)¹,

2. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 14 och 15 försäkringsrörelselagen, om försäkringstagaren är näringsidkare och den försäkrade risken avser näringsverksamheten, eller

3. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 3, 8-10, 13 och 16 försäkringsrörelselagen, om försäkringstagaren är näringsidkare och minst två av följande förutsättningar är uppfyllda enligt senast fastställda resultat- och balansräkning:

a) Försäkringstagaren har en balansomslutning som uppgår till minst ett belopp motsvarande 6 200 000 ecu.

b) Försäkringstagaren har en bruttoomsättning som uppgår till minst ett belopp motsvarande 12 800 000 ecu.

c) Försäkringstagaren har haft i genomsnitt minst 250 personer anställda.

Om försäkringstagaren ingår i en koncern som avger koncernredovisning, skall förutsättningarna i första stycket 3 gälla koncernen.

10 § Om parterna i ett fall som avses i 6 eller 9 § har avtalat att en viss stats lag skall tillämpas men alla övriga omständigheter av betydelse vid tiden för nämnda avtal anknyter till en och samma EES-stat, skall sådana bestämmelser i den sistnämnda statens lag tillämpas som enligt den lagen inte får åsidosättas genom avtal.

11 § Parternas val av tillämplig lag enligt 6-9 §§ skall antingen uttryckligen anges i försäkringsavtalet eller framgå av omständigheterna. Om så inte är fallet skall, såvida inte annat följer av 6 §, på avtalet tillämpas lagen i den av staterna enligt 7, 8 eller 10 § till vilken avtalet har sin närmaste anknytning. Om inte annat visas, skall avtalet anses ha sin närmaste anknytning till den EES-stat där risken är belägen.

Har en avskiljbar del av avtalet en starkare anknytning till någon annan av de stater som avses i 7, 8 eller 10 § än till den stat vars lag enligt första stycket andra meningen skall tillämpas på avtalet, får lagen i den förstnämnda staten tillämpas på denna del av avtalet, om det finns synnerliga skäl för det.

¹Lydelse enligt lagrådsremiss den 25 mars 1993 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet.

12 § På ett avtal om obligatorisk skadeförsäkring tillämpas, i stället för vad som annars skulle följa av 6-11 §§, lagen i den EES-stat som har föreskrivit skyldigheten att teckna försäkring.

Vissa tvingande regler

13 § Om en tvist om försäkringsavtal handläggs vid svensk domstol, skall utan hinder av bestämmelserna i denna lag sådana svenska bestämmelser tillämpas som inte får åsidosättas oavsett vilken stats lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Lagen tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1927:77) om försäkringsavtal skall införas en ny paragraf, 97 a §, av följande lydelse.

97 a § Försäkringstagaren har rätt att säga upp försäkringen inom två veckor från den dag då han fick kännedom om att avtalet kommit till stånd. Detta gäller dock inte

1. försäkringar som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen, eller

2. försäkringar med en avtalad giltighetstid om sex månader eller mindre.

Om försäkringstagaren säger upp avtalet enligt första stycket, befrias han från alla framtida förpliktelser som annars följer av avtalet.

Förbehåll, som i jämförelse med första och andra styckena är till nackdel för försäkringstagaren, får inte åberopas av försäkringsgivaren.

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Lagen tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Hörnlund, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Odell, Lundgren, Ask

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Proposition om ändringar i svensk försäkringsavtalsrätt med anledning av EES-avtalet

1 Inledning

Riksdagen har nyligen godkänt avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, EES-avtalet (prop. 1991/92:170, bet. 1992/93:EU1, rskr. 1992/93:18). Genom avtalet har Sverige och övriga deltagande EFTA-länder förbundit sig att införliva stora delar av EG:s regelverk i sin rättsordning. Regeringen har den 18 mars 1993 beslutat prop. 1992/93:225 om godkännande av protokoll med justeringar av avtalet om EES m.m. Protokollet är föranlett av att Schweiz på grund av ett negativt utfall i en folkomröstning inte kan ratificera EES-avtalet.

Genom EES-avtalet skapas ett samarbetsområde där varor, tjänster, personer och kapital skall kunna röra sig fritt över gränserna. Man talar om de fyra friheterna. Samarbetet skall ske på grundval av de delar av EG:s regelverk - l'acquis communautaire - som har bedömts relevanta för ett deltagande i EG:s inre marknad. Dessa regler har integrerats i EES-avtalet och skall inordnas i EFTA-ländernas rättsordningar. Enhetliga regler skall gälla inom hela samarbetsområdet.

På området för finansiella tjänster har Sverige och övriga EES-stater genom avtalet åtagit sig att införa regler om etableringsfrihet och om rätt att tillhandahålla tjänster motsvarande vad som enligt Romfördraget gäller för medlemsländerna i EG. De grundläggande reglerna om etableringsfrihet och frihet att tillhandahålla tjänster finns i artiklarna 31 och 36 i EES-avtalet. Dessa artiklar hänvisar i sin tur till preciserade regler i särskilda bilagor till avtalet. Av dessa hänför sig bilaga IX till området för finansiella tjänster, omfattande bl.a.

försäkringsverksamhet. De centrala EES-reglerna för försäkringsverksamhet finns i de EG-direktiv som benämns första skadeförsäkringsdirektivet (73/239/EEG) och andra skadeförsäkringsdirektivet (88/357/EEG) samt första livförsäkringsdirektivet (79/267/EEG) och andra livförsäkringsdirektivet (90/619/EEG). Under år 1992 har EG antagit såväl ett tredje skadeförsäkringsdirektiv (92/49/EEG) som ett tredje livförsäkringsdirektiv (92/96/EEG). Dessa båda direktiv ingår inte ännu i EES-avtalet men avsikten är att de skall integreras i detta. Gemensamt för alla de nämnda direktiven är att de avser huvudsakligen frågor om försäkringsrörelse.

Första och andra livförsäkringsdirektiven samt första och andra skadeförsäkringsdirektiven ligger till grund för förslag till lagstiftning som utarbetats inom Finansdepartementet. Statsrådet Lundgren kommer senare i dag att anmäla frågan om remiss till Lagrådet av detta förslag.

I Finansdepartementets lagstiftningsärende undantas två frågor som hör till Justitiedepartementets ansvarsområde. Det gäller dels regler om lagval i det andra skadeförsäkringsdirektivet och i det andra livförsäkringsdirektivet, dels en regel om uppsägningsrätt för försäkringstagaren i det andra livförsäkringsdirektivet. Utdrag ur dessa direktiv på engelska resp. svenska bör fogas som *bilagor 1 och 2 resp. 3 och 4* till protokollet i detta ärende.

Nyssnämnda regler har behandlats i en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria, EG-anpassning av svensk försäkringsavtalsrätt (Ds 1992:28). I promemorian föreslås att lagvalsreglerna införlivas i svensk rätt genom en särskild lag samt att regeln om uppsägningsrätt tas in i lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Promemorian har remissbehandlats. Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av promemorian som *bilaga 5*, dels promemorians lagförslag som *bilaga 6*, dels en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 7*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Justitiedepartementets dnr 92-1474).

Jag kommer i det följande att ta upp de lagstiftningsfrågor som har behandlats i promemorian från Justitiedepartementet.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 10 september 1992 att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal, m.m. som hade upprättats inom Justitiedepartementet. Lagrådsremissens lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 8*.

Lagrådet har yttrat sig över förslagen. Yttrandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 9*.

Lagrådet har godtagit förslagen men har på en punkt ifrågasatt valet

av terminologi. Lagrådet har förordat att uttrycket "hemvist" byts mot "vanliga vistelseort" som motsvarighet till uttrycket "habitual residence" i den engelska versionen av EG-direktiven. Som framgår av det följande (se avsnitt 4.1) delar jag Lagrådets uppfattning.

Jag har gjort några redaktionella ändringar i de remitterade lagförslagen. Vidare föreslår jag en ändring som är föranledd av senare tillkommen lagstiftning (se specialmotiveringen till 4 § i förslaget till lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal). Slutligen har utformningen av 1 och 9 §§ i förslaget till lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal anpassats för att stämma överens med lagförslagen i Finansdepartementets lagstiftningsärende.

I ärendet har jag samrått med statsrådet Lundgren.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Promemorians förslag har av de flesta remissinstanserna bemötts positivt eller lämnats utan erinran. Jag lägger därför promemorians förslag i de flesta avseenden till grund för mina ställningstaganden. På ett par punkter gör jag en annan bedömning än den som redovisas i promemorian.

Några remissinstanser har kritiserat att de svenska lagvalsreglerna lagtekniskt nära återspeglar direktivens bestämmelser. I några fall har anförts att vissa frågor behöver utvecklas närmare, såsom innebörden av vissa begrepp och uttryck hämtade från direktiven. Från flera håll har man pekat på oklarheter och efterlyst ytterligare vägledning för tolkning och tillämpning av reglerna.

Till detta vill jag erinra om att syftet med lagstiftningen är att anpassa svensk rätt till EG-direktivens regler. Reglerna i direktiven är utformade så att möjligheterna att avvika från direktivtexten är mycket begränsade. Man måste då gå försiktigt till väga för att inte avlägsna sig från direktivens EG-rättsliga innebörd. Vissa begrepp och uttryck i direktivtexten måste användas också i de svenska reglerna, eftersom det inte finns utrymme för att ersätta dem med andra inarbetade nationella formuleringar. Vidare är det uteslutet att med utförliga svenska lagmotiv ge anvisningar för tolkningen av oklara bestämmelser i EG-direktiv.

Vad jag nu anför gäller på motsvarande sätt när andra EG-regler till följd av EES-avtalet skall införlivas i svensk rätt, se prop. 1991/92:170 s. 149 f. och bet. 1992/93:EU1 s. 170 f. I praktiken betyder detta att hittillsvarande svensk lagstiftningsteknik kommer att i vissa avseenden grundligt förändras med ett EES-avtal och, längre fram, genom ett EG-medlemskap.

Till EG:s lagstiftning finns inte förarbeten av den typ som vi är

vana vid i Sverige. Beslut om ny lagstiftning i EG utgör inte sällan kompromisser inom rådet och kommissionen, beslut som dessutom har förhandlats fram utan offentlig insyn. De enda officiella motiv som finns till EG-lagstiftning är de relativt kortfattade och allmänt hållna ingresser (preamblar) som vanligen inleder varje förordning eller direktiv. Dessa ingresser är inte av den resonerande eller argumenterande karaktär som vi hos oss finner i propositioner och utskottsbetänkanden. Några uttalanden om hur en viss bestämmelse i en förordning eller ett direktiv skall tolkas förekommer inte där. Inte heller i några andra dokument eller uttalanden från kommissionen eller ministerrådet i samband med att nya regler antas ges någon sådan vägledning. Detta beror på att det är EG-domstolen som enligt EG:s rättsordning är exklusivt behörig att göra auktoritativa uttalanden om innebörden av EG:s rättsregler.

I EES-avtalet (artikel 6) finns regler om en enhetlig tolkning och tillämpning av EES-regler som materiellt motsvaras av regler i EG-rätten. Redan detta förhållande omöjliggör i princip att vi i propositioner eller utskottsbetänkanden i samband med att vi införlivar sådana regler med svensk rätt ger anvisningar om hur dessa regler bör tolkas. Härtill kommer att vi enligt avtalet skall införliva förordningar som sådana, dvs. utan några som helst ändringar eller tillägg, och att vi när det gäller direktiv har valfrihet endast i fråga om formerna för och sättet för införlivande.

I lagförarbeten på de områden som omfattas av EES-avtalet finns det inte något utrymme för sådana motivuttalanden om hur vissa regler bör tolkas som hos oss av tradition har tillmätts stor betydelse i domstolarnas rättstillämpning. Detta innebär emellertid inte att motivuttalanden helt kommer att saknas på dessa områden. Bl.a. kan det vara lämpligt att i en lagrådsremiss eller en proposition som gäller införlivande av ett EG-direktiv göra uttalanden om varför en viss föreslagen reglering kan anses överensstämma med vad det ifrågavarande direktivet kräver. Till ledning för rättstillämpningen kan det vidare finnas anledning att beskriva reglernas bakgrund, inbördes förhållande och dylikt.

Vad jag nu anför innebär alltså att det inte kan komma i fråga att genom lagbestämmelser eller motivuttalanden genomföra en svensk tolkning av direktivens regler som riskerar att avvika från EG-rättens. Det medför att man i Sverige på samma sätt som inom EG får leva med en viss osäkerhet om direktivens innebörd intill dess denna preciseras genom domstolsavgöranden eller på annat sätt.

Som framhålls i prop. 1991/92:170 och som också riksdagen har understrukt medför denna förändrade lagstiftningsteknik att domstolarnas betydelse över huvud taget torde komma att öka, samtidigt som det kommer att ställas stora krav på de dömande instanserna.

På grund av det anförda ansluter jag mig till den lagstiftningsteknik

som använts i promemorian. Beträffande några bestämmelser föreslår jag vissa omformuleringar för att bestämmelserna skall stämma bättre överens med EG-reglerna.

Prop. 1992/93:222

I detta sammanhang vill jag nämna att en remissinstans, Hovrätten för Västra Sverige, har efterlyst vägledning även beträffande en del allmänna frågor som aktualiseras inom den internationella privaträtten, såsom frågan om en domstol skall tillämpa lagvalsreglerna självant eller först om de åberopas av någon av parterna. Frågor av den karaktären regleras inte i direktiven och de måste även i fortsättningen lösas i rättstillämpningen.

2.2 Regler om lagval

2.2.1 Gällande rätt

*Avtalsstatutet*¹

I den svenska internationella privaträtten anses varje enskilt för-mögenhetsrättsligt avtal i princip vara underkastat ett visst lands lag. Denna rättsordning betecknas som kontraktets avtalsstatut. Man skall således kunna hänföra varje avtal under en viss rättsordning.

Enligt avtalsstatutet prövas först och främst frågor om ett avtals giltighet. Det gäller regler om hur avtal kommer till stånd och huruvida avtalet är ogiltigt på grund av tvång, svek, misstag o.d. Avtalsstatutet används också för att avgöra frågor om de avtals-slutande parternas inbördes rättigheter och förpliktelser på grund av avtalet. Avtalsstatutet bestämmer ramen för parternas avtalsfrihet, såtillvida att avtal eller enskilda avtalsvillkor som strider mot tvingande regler i avtalsstatutet är ogiltiga. Om parterna inte utnyttjar den avtalsfrihet som de har enligt avtalsstatutet, blir det de dispositiva bestämmelserna i den rättsordningen som skall användas för att tolka och utfylla avtalet. Avtalsstatutet tillämpas också i fråga om skade-ståndsskyldighet på grund av kontraktsbrott, preskription och skyldighet att betala ränta. Vidare anses frågor om en avtalsparts överlåtelse av rättigheter enligt avtalet och andra typer av ändringar i avtalet följa avtalsstatutets regler. Också frågor om kvittning anses höra till avtalsstatutets tillämpningsområde.

Som exempel på frågor där avtalsstatutet inte är tillämpligt kan nämnas parternas rättskapacitet och rättshandlingsförmåga. Frågan om en person har behörighet att på grund av fullmakt ingå avtal i annans namn anses också ligga utanför avtalsstatutets tillämpnings-område. Detsamma gäller avtalets sakrättsliga verkningar; här gäller

¹ Framställningen i detta avsnitt baseras huvudsakligen på Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 4 uppl., avsnitt 14.

i stället de sakrättsliga lagvalsreglerna.

I svensk rätt finns det inte några allmänna internationellt privaträttsliga lagregler om sättet att fastställa avtalsstatutet. Skrivna lagvalsregler finns i första hand i lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker, växellagen (1932:130) och checklagen (1932:131). Dessutom finner man i vissa lagar enstaka, ofta ofullständiga och ensidiga, lagvalsregler avseende vissa speciella rättsförhållanden.

När man skall fastställa avtalsstatutet utanför nu nämnda reglers tillämpningsområde är man hänvisad till den juridiska litteraturen och till ett antal rättsfall. Utgångspunkten är här att parterna i ett avtal som har internationell karaktär själva får bestämma vilket lands lag som skall vara avtalsstatut för deras överenskommelse. Det har dock i den rättsliga litteraturen hävdats att deras valfrihet skulle begränsas till de rättsordningar som har en stark naturlig anknytning till rättsförhållandet för att inte parterna skulle ha obegränsade möjligheter att undkomma tvingande civilrättslig lagstiftning. Den moderna inställningen torde vara att en anknytning till den valda lagen inte erfordras så snart ett rimligt intresse för det gjorda lagvalet kan konstateras hos parterna eller en av dem.

En annan begränsning som föreslagits i litteraturen går ut på att man i den svagare partens intresse i det närmaste utesluter avtalsparternas rätt att själva välja tillämplig lag i anställnings- och konsumentavtal, så att parternas lagval skall vara avgörande endast i fråga om vanliga kommersiella avtal. Tanken har då varit att tvingande bestämmelser på dessa områden är ett slags ordre public-regler, dvs. de slår igenom i vissa fall även när utländsk rätt i princip är tillämplig på rättsförhållandet. Man skall därvid fastställa tillämplig lag med hjälp av vanliga internationellt privaträttsliga principer, men vissa svenska ordre public-regler slår igenom även när rättsförhållandet i princip är underkastat ett främmande avtalsstatut.

Om parterna inte har valt något visst lands lag, anses avtalsstatutet vara rättsordningen i det land som uppvisar den starkaste och mest relevanta anknytningen till avtalet. För att fastställa vilken denna rättsordning är använder sig svenska domstolar av den s.k. individualiserande metoden.

Metoden innebär att man tar hänsyn till avtalets alla individuella anknytningar till olika länder, såsom parternas nationalitet och hemvist (eventuellt var det fasta driftställe som avtalet rör är beläget), platsen för avtalets tillkomst, platsen där avtalsförpliktelserna skall uppfyllas, avtalat mynslag, avtalets språk osv. Valet av avtalsstatut beror på de olika anknytningarnas intensitet och samspel i det enskilda fallet, varvid vissa anknytningar (t.ex. parternas hemvist) tillmäts avsevärt större betydelse än andra (t.ex. avtalets språk). Genom att väga de olika anknytningarna mot varandra försöker man

få en helhetsbild av till vilket land avtalet har sin starkaste naturliga anknytning. Prop. 1992/93:222

För vissa ofta förekommande avtal har man i den juridiska litteraturen och i rättspraxis utvecklat s.k. presumtionsregler som används för att bestämma avtalsstatutet, om omständigheterna i det enskilda fallet inte ger vid handen att avtalet har en starkare anknytning till någon annan rättsordning. Reglerna är inte bindande utan kan närmast betecknas som rekommendationer. De s.k. massavtalen, dvs. sådana avtal med visst typiskt och standardiserat innehåll som i mängder ingås av företag som försäkringsbolag, banker, transportföretag, resebyråer osv. anses i tveksamma fall böra prövas enligt lagen i det land där företaget har sitt säte. Om avtalet har ingåtts genom ett fast driftställe, anses driftställets ort i stället vara avgörande.

Svensk lagstiftning om försäkringsavtal

Avtal om privat försäkring regleras i dag väsentligen i lagen (1927:77) om försäkringsavtal (FAL). Såvitt gäller skadeförsäkring för konsumenter har reglerna i den lagen dock ersatts av konsumentförsäkringslagen (1980:38, KFL).

En statlig utredning, den s.k. Försäkringsrättskommittén, har i ett delbetänkande (SOU 1986:56) föreslagit en personförsäkringslag, som skall ersätta FAL:s regler om liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring.

Kommitténs slutbetänkande (SOU 1989:88) innehåller förslag till en skadeförsäkringslag, som tillsammans med den tidigare föreslagna personförsäkringslagen avses ersätta såväl FAL som KFL. Skadeförsäkringslagen avses gälla försäkring för både företag och konsumenter.

Avtalsstatut för försäkring

Varken i FAL eller KFL finns det några internationellt privaträttsliga regler om tillämplig lag. Sådana regler föreslås inte heller i förslaget till personförsäkringslag (SOU 1986:56) eller i förslaget till skadeförsäkringslag (SOU 1989:88). Här blir i stället allmänna rättsprinciper tillämpliga.

I brist på avtalsreglering gäller grundsatsen att lagen på försäkringsbolagets domicilort blir tillämplig såsom avtalsstatut; om avtalet ingåtts genom ett fast driftställe, tillämpas i stället lagen på driftställets ort (se Bogdan, Internationell privat- och processrätt, 4 uppl. s. 243). Genom avtalet kan emellertid bestämmas att ett annat lands lag skall vara avtalsstatut. Den omständigheten att den utländska rättsordningen inte är förenlig med svensk tvingande lagstiftning anses inte hindra att en hänvisning till den utländska lagen slår

igenom. För att de svenska reglerna skall ta över torde fordras att den utländska lagstiftningen på ett mera markant sätt avviker från de svenska rättsreglerna; det är då närmast fråga om tillämpning av grundsatsen om ordre public, varvid man dock synes ge denna ett mer vidsträckt område än annars (se SOU 1989:88 s.138; jfr Bogdan, avsnitt 14.6 med hänvisningar).

En regel i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige bör nämnas i detta sammanhang. Enligt 5 § första stycket i den lagen skall ett utländskt försäkringsbolag som driver försäkringsrörelse i Sverige lyda under svensk lag i alla rättsförhållanden som härrör från bolagets verksamhet här i landet. Bestämmelsen torde inte vara att anse som en lagvalsregel utan som en regel om att försäkringsbolaget i dessa förhållanden måste underkasta sig svensk lag, inklusive svensk internationell privaträtt (jfr beträffande motsvarande regel i dansk rätt, Lovforslag nr. L 8 FT 1983-84 [2. samling] s. 29).

Romkonventionen

Den 19 juni 1980 undertecknades i Rom EG-konventionen om tillämplig lag på kontraktsrättsliga förpliktelser. Romkonventionen är avsedd att unifiera EG-ländernas lagvalsregler på avtalsrättens område. Vissa undantag har gjorts i fråga om tillämpningsområdet. Konventionen är t.ex. inte tillämplig på sådana avtal om direkt försäkring som avser risker belägna i EG-länderna (artikel 1.3). En beskrivning av konventionens huvudsakliga innehåll finns i promemorian (s. 18 f.).

Domstols behörighet och verkställighet av domar

De internationellt privaträttsliga frågorna om tillämplig lag har nära samband med de internationellt processrättsliga frågorna, särskilt frågan om svensk domsrätt. För att frågan om tillämplig lag över huvud taget skall uppkomma inför svensk domstol krävs det att svensk domsrätt föreligger.

Som påpekas i promemorian (s. 21) har svensk rätt hittills i stor utsträckning saknat lagregler om domstols internationella behörighet på privaträttens område. Möjligheterna till verkställighet av utländska domar har också varit begränsade.

Mellan EG:s medlemsländer gäller den s.k. Brysselkonventionen, 1968 års konvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar i civila och kommersiella mål. Genom denna konvention har EG-länderna åstadkommit en enhetlig reglering av domstols internationella behörighet och i fråga om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område. Brysselkonventionen kan

De enhetliga regler som genom Brysselkonventionen gäller för EG-länderna utsträcks till EFTA-länderna genom den s.k. Luganokonventionen, 1988 års konvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område.

Luganokonventionen gäller inte bara i förhållandet mellan å ena sidan EFTA-länderna och å andra sidan EG-länderna utan gäller också i EFTA-ländernas inbördes förhållanden. Den gäller däremot inte mellan EG-länderna. I deras inbördes förhållande gäller Brysselkonventionen.

Luganokonventionen innehåller i avsnitt 3 tvingande behörighetsregler för försäkringstvister. Syftet bakom dessa regler är att skydda försäkringstagaren, som normalt är den svagare parten i ett avtalsförhållande. Reglerna tillåter i princip försäkringstagaren att alltid processa i sitt eget hemvistland, oavsett om försäkringstagaren är kärande eller svarande i målet. Försäkringstagaren har själv därutöver olika fora att välja mellan när han är kärandepart.

Sverige har ratificerat Luganokonventionen. Den särskilda lagstiftningen med anledning av Sveriges tillträde till konventionen (SFS 1992:794-800) har trätt i kraft den 1 januari 1993 (se SFS 1992:973).

2.2.2 EG-reglerna om lagval vid försäkringsavtal

Avtal om skadeförsäkring

EG:s andra skadeförsäkringsdirektiv (88/357/EEG) innehåller regler om tillämplig lag för sådana försäkringsavtal som avser risker belägna i medlemsstaterna (se artiklarna 7 och 8). Vad som avses med att en risk är belägen i en viss medlemsstat framgår av definitionen i artikel 2 (d). Enligt huvudregeln anses risken vara belägen där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort ("habitual residence") eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, där han har det driftställe som försäkringen gäller för. Andra regler gäller dock för försäkring av byggnader, fordon och vissa risker i samband med resa.

Av artikel 7 framgår dels i vilken utsträckning parterna får avtala om tillämplig lag för sitt försäkringsavtal och vilket lands lag som parterna i så fall kan välja, dels vilken lag som är tillämplig på avtalet, om parterna inte har gjort något giltigt lagval.

Den grundläggande regeln i artikel 7.1 innebär att, om risken är belägen i den medlemsstat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller sin centrala förvaltning, lagen i den staten skall tillämpas. Definitionen av uttrycket "den medlemsstat där risken är belägen" leder till att det anknytningsmomentet i regel pekar på samma land som det andra momentet, dvs. försäkringstagarens vanliga vistelseort eller centrala förvaltning.

Ifall dessa båda moment inte pekar på samma land och om parterna

inte har valt något lands lag, tillämpas lagen i den stat som avtalet har sin närmaste anknytning till. Därvid presumeras avtalet ha sin närmaste anknytning till den medlemsstat där risken är belägen. Med detta uttryck avses som nyss nämnts enligt huvudregeln lagen i den medlemsstat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, lagen i den stat där försäkringstagaren har det driftställe som försäkringen gäller för. Försäkringsbolagets säte är alltså inte någon avgörande omständighet för lagvalet.

Parternas valmöjligheter framgår av artikel 7.1 a) - f). Endast i fråga om vissa stora risker, närmast olika former av transportförsäkring, har parterna full frihet vid lagvalet. I övrigt har parterna möjlighet att välja mellan lagarna i de medlemsstater som avtalet har anknytning till. Valmöjligheterna är beroende av vissa omständigheter såsom försäkringstagarens vanliga vistelseort och riskens belägenhet. Av betydelse är också om den försäkrade risken är hänförlig till näringsverksamhet eller inte. Om de utpekade lagarna medger det, har parterna möjlighet att välja även ett annat lands lag.

Enligt artikel 7.2 första stycket får medlemsstaterna tillämpa bestämmelser i den egna rättsordningen som är tvingande på sådant sätt att de skall tillämpas oavsett vilket lands lag som i övrigt är tillämplig på avtalet. Artikel 7.2 handlar alltså inte om samtliga tvingande regler utan endast om en särskild grupp bland dem, nämligen regler vilka till den grad är tvingande att de är avsedda att bli tillämpliga oavsett vilken rättsordning som i övrigt är tillämplig på rättsförhållandet. Enligt artikelns andra stycke kan en medlemsstat föreskriva att även sådana tvingande regler i den medlemsstat där risken är belägen eller i den medlemsstat där obligatorisk försäkring är föreskriven får tillämpas, oavsett vilket lands lag som skall tillämpas i övrigt.

Artikel 8 innehåller vissa specialregler för obligatorisk försäkring. Om lagen i den stat där risken är belägen och lagen i den stat där obligatorisk försäkring föreskrivs står i strid med varandra, skall enligt artikel 8.3 den senare medlemsstatens lag gälla.

Enligt artikel 8.4 c) får en medlemsstat avvika från lagvalsreglerna i artikel 7 och föreskriva att i stället lagen i det land som påbjudit försäkringsplikten skall tillämpas på försäkringsavtalet.

Direktivets regler är begränsade till själva lagvalet. Därutöver skall medlemsstaterna tillämpa sina allmänna internationellt privaträttsliga regler för avtalsförhållanden på de försäkringsavtal som omfattas av direktivet (se artikel 7.3).

Medlemsstaterna var enligt artikel 32 förpliktade att ändra sin nationella lagstiftning så att den stämmer överens med direktivet senast den 30 december 1989. De nya reglerna skulle träda i kraft senast den 30 juni 1990.

I det tredje skadeförsäkringsdirektivet (92/49/EEG) har parternas

avtalsfrihet vid lagvalet utvidgats till att gälla alla stora risker. Stora risker hänför sig till sådana kategorier försäkringstagare som inte anses vara i behov av särskilt skydd. Det är här fråga om försäkringstagare med viss ställning eller som har en verksamhet av viss omfattning eller som försäkrar vissa särskilda risker. Gemensamt för dessa kategorier är att det typiskt sett är fråga om försäkringstagare som har möjlighet att själva tillvarata sina intressen gentemot försäkringsgivare. Andra risker än stora risker kallas allmänt för massrisker. För massrisker skall, såsom framgår av det andra skadeförsäkringsdirektivet, lagen i den medlemsstat där risken är belägen tillämpas. I dessa fall bedöms försäkringstagaren vara i behov av särskilt skydd och det anses han få om lagen i den stat där han har sin vanliga vistelseort blir tillämplig.

Avtal om livförsäkring

EG:s andra livförsäkringsdirektiv (90/619/EEG) innehåller i artikel 4 lagvalsregler för livförsäkring. Av artikeln framgår att tillämpningsområdet för lagvalsreglerna begränsas till sådana fall där livförsäkring meddelas någon som har sin vanliga vistelseort i en medlemsstat eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, där det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en medlemsstat.

Av artikel 4.1 i det andra livförsäkringsdirektivet framgår att avtal om livförsäkring skall vara underkastat lagen i den medlemsstat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, lagen i den medlemsstat där han har det driftställe som avtalet gäller för. Om den utpekade lagen tillåter det, får parterna välja något annat lands lag. Om försäkringstagaren är en fysisk person och har sin vanliga vistelseort i en annan medlemsstat än den där han är medborgare, får parterna enligt artikel 4.2 avtala att lagen i sist nämnda stat skall tillämpas i stället för lagen i det land där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort.

Liksom för avtal om skadeförsäkring får medlemsstaterna även vid livförsäkring tillämpa sådana nationella bestämmelser som är tvingande på det sättet att de skall tillämpas oavsett vilket lands lag som i övrigt är tillämplig på avtalet (se artikel 4.4 första stycket). I andra stycket av artikel 4.4. finns en regel motsvarande artikel 7.2 andra stycket i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Av andra stycket i artikel 4.4. framgår att en medlemsstat kan föreskriva att även tvingande regler av den angivna karaktären i lagen i det medlemsland där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller sitt driftställe skall tillämpas, oavsett vilket lands lag som skall tillämpas i övrigt.

Enligt artikel 4.5 skall medlemsstaterna i övrigt tillämpa sina allmänna internationellt privaträttsliga regler på avtalet.

Enligt direktivets artikel 30 skall medlemsstaterna ha införlivat

direktivet med nationell rätt senast den 20 november 1992. De nya reglerna skall träda i kraft senast den 20 maj 1993. Prop. 1992/93:222

Det nyligen antagna tredje livförsäkringsdirektivet (92/96/EEG) bygger beträffande lagvalsfrågorna helt på reglerna i det andra livförsäkringsdirektivet.

2.2.3 Lagvalsreglernas införande i svensk rätt

Mitt förslag: Lagvalsreglerna i det andra livförsäkringsdirektivet och i det andra skadeförsäkringsdirektivet införlivas med svensk rätt genom en ny lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se promemorian s. 25 f.).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser.

Skälen för mitt förslag: I syfte att uppfylla EES-avtalet i denna del bör lagvalsreglerna i det andra skadeförsäkringsdirektivet och i det andra livförsäkringsdirektivet införlivas i svensk rätt. Den svenska lagstiftningen bör ske på sådant sätt att de nya reglerna kan träda i kraft samtidigt med EES-avtalet.

Tillämpningsområdet för lagvalsreglerna i det andra livförsäkringsdirektivet begränsas till sådana fall där livförsäkring meddelas någon som har sin vanliga vistelseort i en medlemsstat eller, om försäkringstagaren är juridisk person, där det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en medlemsstat. Det andra skadeförsäkringsdirektivets lagvalsregler gäller sådana försäkringsavtal som avser risker belägna i medlemsstaterna. Dessa begränsningar av reglernas tillämpningsområde bör ses mot bakgrund av undantaget i Romkonventionen om tillämplig lag på kontraktsrättsliga förpliktelser för sådana försäkringsavtal som avser risker belägna i medlemsstaterna (se avsnitt 2.2.1).

Som framgått av vad jag sagt i det föregående (se avsnitt 2.2.1) har Sverige inte några allmänna lagregler om lagval vid kontraktsrättsliga förpliktelser. Mot den bakgrunden behandlas i promemorian frågan huruvida en svensk lagstiftning om tillämplig lag vid försäkringsavtal bör begränsas till sådana fall som omfattas av EG-direktivens lagvalsregler. Analysen i promemorian mynnar ut i att övervägande skäl talar för en sådan begränsning.

Direktivens lagvalsregler är utformade på ett sätt som försvårar att reglerna görs tillämpliga även utanför EES. Parternas möjligheter att avtala om tillämplig lag är i de flesta fall knutna till att avtalet har anknytning till flera medlemsländer. Enligt direktivens regler är parternas möjligheter att avtala om tillämplig lag begränsade till

rättsordningen i någon av flera utpekade medlemsstater, se exempelvis artikel 7.1 b)-d) i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Endast undantagsvis medger direktivet att parterna får välja lagen i ett land utanför EES. De regler som skall gälla för avtal som på angivet sätt har anknytning till flera EES-stater kan inte göras universellt tillämpliga, eftersom valmöjligheterna då skulle bli för vida i förhållande till direktivets regler.

Såsom anförs i promemorian kan det vidare finnas skäl att se utformningen av lagvalsregler för försäkringsavtal utanför EES i ett vidare perspektiv än vad som är möjligt inom ramen för detta lagstiftningsärende. Sådana regler kan t.ex. böra övervägas i samband med frågan om en lagreglering av lagval vid kontraktsrättsliga förpliktelser i allmänhet.

På grund av det anförda ansluter jag mig i likhet med remissinstanserna till promemorians bedömning att tillämpningsområdet för de föreslagna lagvalsreglerna bör begränsas till sådana försäkringsavtal som har anknytning till två eller flera EES-stater.

Jag går härnäst över till frågan om hur EG:s regler lagtekniskt skall införlivas med svensk rätt. Ett direktiv är inom EG bindande för medlemsstaterna på det sättet att dessa är skyldiga att uppnå de mål som anges i direktivet. Hur detta närmare skall gå till överlämnas emellertid åt medlemsstaterna att själva avgöra. När reglerna i ett direktiv skall införas i den nationella lagen får medlemsstaterna alltså välja form och metod. Genom EES-avtalet gäller motsvarande ordning för EFTA-länderna när de skall bringa den nationella rätten i överensstämmelse med reglerna i de direktiv som omfattas av avtalet.

Som framgått av det föregående (se avsnitt 2.2.1) regleras avtal om privat försäkring i svensk rätt huvudsakligen i FAL. Såvitt gäller skadeförsäkring för konsumenter gäller i stället KFL. I EG:s lagvalsregler skiljer man inte på samma sätt mellan konsumentförsäkring och företagsförsäkring.

Vidare skiljer sig EG-direktivens gränsdragning mellan livförsäkring och skadeförsäkring från gällande svensk försäkringslagstiftning. Livförsäkringsdirektiven är sålunda tillämpliga även på två försäkringsformer som inte förekommer i Sverige, nämligen giftermålsförsäkring och födelseförsäkring. Vidare omfattar livförsäkringsdirektiven försäkring (främst sjuk- och olycksfallsförsäkring) som utgör tillägg till en konventionell livförsäkring samt inte uppsägningsbar sjuk- och olycksfallsförsäkring av det slag som finns i Irland och Storbritannien (artikel 1 i det första livförsäkringsdirektivet).

Som jag inledningsvis nämnde skall regeringen senare i dag besluta om en lagrådsremiss om anpassning av den svenska lagstiftningen om försäkringsverksamhet till EG:s regler. Det förslaget syftar bl.a. till att de svenska reglerna om indelning i försäkringsklasser skall

anpassas till EG-reglernas gränsdragning mellan livförsäkring och skadeförsäkring. För att de svenska lagvalsreglerna skall stämma överens med EG:s regler måste också de utformas med utgångspunkt från denna gränsdragning.

Prop. 1992/93:222

Dessa skillnader mellan EG-reglernas uppbyggnad och nu gällande ordning i Sverige talar för att lagvalsreglerna inte bör tillföras FAL och KFL. Därtill kommer de överväganden som nyss redovisades angående begränsningen av lagvalsreglernas tillämpningsområde. I sammanhanget kan anmärkas att det i Justitiedepartementet pågår ett arbete på en ny försäkringsavtalslagstiftning på grundval av Försäkringsrättskommitténs betänkanden. Beredningen av det ärendet kommer inte att bli klar innan EES-avtalet avses träda i kraft.

På grund av det anförda anser jag i likhet med remissinstanserna att lagvalsreglerna bör införas i svensk rätt genom en särskild internationellt privaträttslig lag.

Försäkringsförbundet har anfört att vissa understödsföreningar som är undantagna från livförsäkringsdirektiven borde undantas också från de föreslagna svenska lagvalsreglerna.

Understödsföreningar är föreningar för inbördes bistånd som bedriver försäkringsverksamhet. Verksamheten regleras främst i lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL). I betänkandet Försäkringsföreningar (SOU 1990:101) föreslås att UFL skall ersättas av en ny lag om försäkringsföreningar. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs för närvarande i Finansdepartementet.

EG-direktivens undantag för vissa understödsföreningar får antas ha sin förklaring i att direktivens regler om olika försäkringsrörelsefrågor inte är anpassade till dessa föreningars verksamhet. Det finns däremot inte skäl att beträffande lagvalsreglerna behandla understödsföreningarna på annat sätt än andra försäkringsgivare inom EES. Det har inte framkommit att det skulle vara förenat med någon olägenhet om lagvalsreglerna blir tillämpliga också på understödsföreningarna. Jag anser därför att det för närvarande inte finns skäl att undanta dessa från lagvalsreglerna. Om den fortsatta beredningen av betänkandet om försäkringsföreningar ger anledning att ompröva denna ståndpunkt, får frågan om lagvalsreglernas tillämplighet på understödsföreningarnas verksamhet då tas upp på nytt.

2.2.4 Parternas möjligheter att välja tillämplig lag

Mitt förslag: Om försäkringsavtalet avser s.k. stora risker, skall parterna ha full frihet att avtala om tillämplig lag. I övrigt skall de svenska lagvalsreglerna bygga på EG-reglernas miniminivå i fråga om parternas möjligheter att avtala om tillämplig lag. Den svenska lagen skall således inte innehålla några regler om möjlighet för parterna att avtala om att något annat lands lag skall tillämpas i stället för svensk lag, om svensk lag pekas ut som tillämplig enligt direktivens grundläggande regler.

Promemorians förslag: Enligt promemorians förslag omfattar parternas avtalsfrihet vid lagvalet endast sådana stora risker som avser transportförsäkring. I övrigt stämmer förslaget överens med mitt (se promemorian s. 28 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt promemorians förslag eller lämnat det utan erinran. Några instanser har dock förespråkat att partsautonomin skall ges större utrymme än i promemorieförslaget.

Skälen för mitt förslag: Som framgått av det föregående (se avsnitt 2.2.2) anger direktivens lagvalsregler i vilken utsträckning parterna har möjlighet att avtala om tillämplig lag. Vilka rättsordningar som parterna i det enskilda fallet kan välja mellan beror på vilken typ av försäkring som avtalet gäller och vilka anknytningsmoment till olika stater som föreligger. Gemensamt för reglerna är att det inte tillmäts någon vikt var försäkringsbolaget har sitt säte. I stället är det försäkringstagarens vanliga vistelseort och platsen där den försäkrade risken finns som är avgörande.

Lagvalsreglerna är utformade som minimiregler för avtalsfriheten på så sätt att den nationella lag som utpekats enligt de grundläggande reglerna kan tillåta parterna större frihet när det gäller lagvalet. Parterna har alltså i så fall en möjlighet att avtala om att ett annat lands lag skall tillämpas på avtalet i stället för den lag som pekats ut genom direktivets grundläggande lagvalsregler.

Frågan är nu om de svenska lagvalsreglerna för försäkringsavtal skall erbjuda parterna större avtalsfrihet än vad som framgår av dessa grundläggande regler i direktiven. Promemorians förslag innebär att de svenska lagvalsreglerna skall bygga på EG-reglernas miniminivå i fråga om parternas möjligheter att avtala om tillämplig lag. Enligt promemorians förslag skall således den svenska lagen inte ge parterna några möjligheter att välja ett annat lands lag för det fall att svensk lag utpekats som tillämplig.

Promemorians förslag har godtagits av de flesta remissinstanserna. Juridiska fakulteten vid Lunds universitet har dock förespråkat att parterna i enlighet med den sedvanliga svenska inställningen till partsautonomi bör ges full frihet att avtala om tillämplig lag för det fall att svensk lag utpekats som tillämplig enligt de grundläggande principerna i direktivet. Företagarnas Riksorganisation och Köpmannaförbundet har anfört att lagvalsreglerna bör utformas så att parterna skall kunna avtala om vilket lands lag som skall tillämpas vid tolkning av avtalet. Enligt organisationerna skulle parterna därigenom kunna komma överens om att lagen i företagets hemland skall användas vid tolkning av försäkringsavtalet.

Vad först gäller livförsäkring innebär direktivets huvudregel (artikel 4.1) att försäkringsavtalet skall vara underkastat lagen i det land där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort. Om den utpekade lagen

tillåter det, får parterna välja något annat lands lag.

Prop. 1992/93:222

Om svensk lag utpekas som tillämplig, är det reglerna i FAL som skall tillämpas på försäkringsavtalet. Med hänsyn till att försäkringstagaren typiskt sett befinner sig i underläge mot försäkringsbolaget framstår det som ändamålsenligt att lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort blir tillämplig på avtalet. Det är den lag som han i regel har de bästa möjligheterna att sätta sig in i. Om försäkringstagaren är utländsk medborgare, kan han naturligtvis ha minst lika goda möjligheter att tillgodogöra sig medborgarskapslandet lag. För sådant fall finns dock redan en valmöjlighet enligt direktivets artikel 4.2. Med hänsyn härtill finns det i den angivna situationen inte några starka skäl för att ge parterna utrymme för någon ytterligare lagvalsmöjlighet.

När det sedan gäller skadeförsäkring finns det på grund av den svenska lagstiftningens utformning anledning att först beröra sådana fall där försäkringstagaren är en konsument. Om svensk lag utpekas som tillämplig, blir försäkringsavtalet i de flesta fall underkastat KFL:s bestämmelser (se 1 § KFL). KFL är tvingande lag till förmån för försäkringstagaren, försäkrad eller annan som kan vara berättigad till ersättning (3 §). Syftet att skydda försäkringstagaren genom tvingande regler gör sig lika starkt gällande i fall det finns något internationellt anknytningsmoment som när det gäller konsumentförsäkringsavtal utan sådan anknytning. Det bör även här tillmätas betydelse att försäkringstagarens lands lag är den rättsordning som han har lättast att sätta sig in i. Dessa skyddssynpunkter talar enligt min mening starkt för att parterna vid konsumentförsäkring inte bör medges någon rätt att avtala om att något annat lands lag skall tillämpas för det fall att svensk lag utpekas som tillämplig enligt direktivets minimiregler.

Vad slutligen angår skadeförsäkring som meddelas annan än konsument bör till en början beaktas att redan direktivets grundläggande regler ger parterna flera möjligheter att avtala vilket lands lag som skall tillämpas på deras avtal. I sådana fall där försäkringstagarens vanliga vistelseort eller centrala förvaltning samt risken är belägen i en och samma stat gäller det bara om den statens lag ger parterna valmöjlighet. Men i andra fall, där inte de båda viktigaste anknytningsmomenten pekar mot samma stat, tillåter direktivet större valmöjligheter.

För de stora risker som anges i artikel 7.1 (f) har parterna i princip full valfrihet. Det rör sig här om olika former av transportförsäkring. Denna partsautonomi har genom det tredje skadeförsäkringsdirektivet (artikel 27) utvidgats till att gälla alla stora risker. Som påpekats i avsnitt 1 ingår detta direktiv inte ännu i EES-avtalet. Svenska avdelningen av AIDA (Association Internationale de Droit des Assurances) har dock förespråkat att regeln om partsautonomi vid

stora risker genomförs redan nu.

Som jag nyss påpekat (se avsnitt 2.2.2) grundas uppdelningen mellan stora risker och massrisker på uppfattningen att försäkrings-tagaren vid stora risker genom sin ställning eller storlek eller det slag av risk som skall försäkras får anses inte behöva det särskilda skydd som påkallas för övriga försäkringstagare.

Den gräns som dras i direktiven mellan stora risker och massrisker bör enligt min mening ligga till grund också för utformningen av de svenska lagvalsreglerna i nu berört avseende. Det finns därvid anledning att redan nu anpassa den svenska lagstiftningen till regeln i det tredje skadeförsäkringsdirektivet. Parternas avtalsfrihet vid stora risker i förening med de valmöjligheter som direktivens övriga grundläggande regler erbjuder får anses utgöra en rimlig balans mellan de olika intressen som gör sig gällande. Härtill kommer att de flesta reglerna i FAL inte är tvingande. Parterna har alltså möjlighet att ersätta FAL:s dispositiva bestämmelser med andra regler i försäkringsavtalet. Med hänsyn till det anförda anser jag att det inte finns skäl att i den svenska lagen införa regler som går längre i fråga om möjligheterna för parterna att avtala om att något annat lands lag skall vara tillämplig.

2.2.5 Tillämplig lag vid obligatorisk skadeförsäkring

Mitt förslag: På avtal om obligatorisk skadeförsäkring skall lagen i den EES-stat som har påbjudit försäkringsplikten tillämpas.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se promemorian s. 30 f.).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser.

Skälen för mitt förslag: Artikel 8 i det andra skadeförsäkringsdirektivet innehåller vissa specialregler för obligatorisk försäkring.

Om lagen i den medlemsstat där risken är belägen och lagen i den medlemsstat där obligatorisk försäkring föreskrivs står i strid med varandra, skall enligt artikel 8.3 den senare medlemsstatens lag gälla.

Enligt artikel 8.4 c) får en medlemsstat avvika från lagvalsreglerna i artikel 7 och föreskriva att i stället lagen i det land som påbjudit försäkringsplikten skall tillämpas på försäkringsavtalet.

I promemorian påpekas att föreskrifter om att en viss skadeförsäkring skall vara obligatorisk i regel syftar till att skydda en skadelidande tredje man och är betingade av nationella bedömningar av vilket skydd som behövs och hur det bör utformas. Reglerna om vem som skall vara skyldig att teckna sådan försäkring, vem försäkringsskyddet skall gälla, hur ansvaret skall begränsas, och liknande frågor, kan

skilja sig åt mellan olika länder. Vidare kan vissa typer av försäkringar vara obligatoriska endast i vissa länder. Som exempel på en sådan obligatorisk försäkring kan nämnas den svenska miljöskadeförsäringen. Regler om den försäkringen finns i 65 - 68 §§ miljöskyddslagen (1969:387).

Det anförda talar för att lagvalsreglerna bör anpassas till de speciella förhållandena vid obligatorisk försäkring. I likhet med remissinstanserna anser jag därför att det i de svenska lagvalsreglerna bör föreskrivas att ett avtal om obligatorisk skadeförsäkring skall vara underkastat lagen i den medlemsstat som har påbjudit försäkringsplikten. Som påpekas i promemorian står en sådan regel för övrigt också i överensstämmelse med föreskriften i direktivets artikel 8.3 om företräde för den statens lag.

2.2.6 Vissa tvingande regler

Mitt förslag: EG-direktivens lagvalsregler skall inte hindra tillämpning av vissa tvingande regler i domstolslandets lag vid sidan av avtalsstatutet. Sverige bör därutöver inte utnyttja möjligheten i EG-direktiven att införa regler om rätt för domstolen att vid sidan av avtalsstatutet beakta vissa tvingande regler i andra länders rättsordningar.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se promemorian s. 31 f.).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser.

Skälen för mitt förslag: Artikel 7.2 i det andra skadeförsäkringsdirektivet och artikel 4.4 i det andra livförsäkringsdirektivet innehåller föreskrifter om vissa tvingande regler. Reglerna har sin motsvarighet i Romkonventionens artikel 7. Det är fråga om vissa särskilt kvalificerade regler som anses ha sådan genomslagskraft att de skall tillämpas oberoende av vilket lands lag som i övrigt är tillämplig på avtalet. I den juridiska litteraturen har de ibland kallats internationellt tvingande regler (se Bogdan i Tidsskrift for Rettsvitenskap, Tfr, 1982 s.35).

Första stycket i artikel 7.2 i det andra skadeförsäkringsdirektivet och första stycket i artikel 4.4 i det andra livförsäkringsdirektivet innebär att direktivens lagvalsregler inte skall hindra tillämpning av internationellt tvingande regler i domstolslandets lag. En regel av den innebörden måste införas också i de svenska lagvalsreglerna.

Andra stycket i nyss angivna artiklar ger ett medlemsland valfrihet i frågan om landets domstolar skall ha möjlighet att utöver domstolslandets egna internationellt tvingande regler tillämpa sådana regler i

rättsordningar i länder som försäkringsavtalet har anknytning till.

Prop. 1992/93:222

Som påpekas i promemorian finns det motsvarande regler i Romkonventionen (artikel 7.1). En stat kan dock reservera sig mot denna regel i samband med anslutning till konventionen. Regeln kan närmast tolkas så att den förpliktar de konventionsanslutna staterna - i den mån de inte har reserverat sig mot den - att ge sina domstolar nästan fria händer såvitt fråga är om tillämpning av sådana internationellt tvingande regler som inte tillhör avtalsstatutet. Regeln har kritiserats i den juridiska litteraturen (se Bogdan i TfR 1982 s.40).

Motsvarande regel i det andra skadeförsäkringsdirektivet innebär att internationellt tvingande regler i den medlemsstat där risken är belägen, eller i den medlemsstat där obligatorisk försäkring är föreskriven, får tillämpas oavsett vilket lands lag som i övrigt är tillämplig på avtalet. I det andra livförsäkringsdirektivet gäller detsamma beträffande internationellt tvingande regler i den medlemsstat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller det driftställe som avtalet gäller för. I stället för den reservationsmöjlighet som Romkonventionen innehåller i detta avseende förutsätter EG-direktivens regler en uttrycklig föreskrift i domstolslandets lag (se Philip, *Private International Law of Insurance in Denmark and the European Communities*, i *Festskrift till Grönfors* s. 356).

Vad först gäller obligatorisk skadeförsäkring påkallar direktivets regel inte någon särskild föreskrift i den svenska lagen. Enligt den ordning jag föreslagit i det föregående (se avsnitt 2.2.5) skall lagen i den medlemsstat som har påbjudit försäkringsplikten tillämpas i dess helhet på sådan försäkring.

Beträffande övriga fall vore det främmande för svensk rätt att ge domstolarna möjlighet att vid sidan av avtalsstatutet och eventuella tvingande regler i domstolslandets lag tillämpa andra staters tvingande regler. En sådan möjlighet skulle leda till bl.a. att olika länders regler kan bli tillämpliga på samma avtalsförhållande. En sådan ordning försvårar parternas möjligheter att förutse vilka regler som skall tillämpas på deras avtal. Därtill kommer att de redan tidigare invecklade lagvalsreglerna därigenom blir än svårare att tillämpa. På grund av vad jag nu anfört bör Sverige undvika att komplicera lagstiftningen med en föreskrift motsvarande de nu berörda fakultativa EG-reglerna.

Det återstår att något beröra regeln i tredje stycket i artikel 7.2 i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Den föreskriver att när ett avtal täcker risker belägna i mer än en medlemsstat, avtalet vid tillämpning av artikel 7.2 skall anses utgöra flera avtal, vart och ett hänförligt till endast en medlemsstat. Enligt artikel 8.4 a) skall nyssnämnda regel gälla i de fall försäkringsavtalet ger skydd i flera medlemsstater, av vilka åtminstone en infört skyldighet att teckna försäkring. Vad nu sagts skall dock inte gälla om annat följer av artikel 8.4 b) och c).

Som framgått av det föregående (se avsnitt 2.2.5) föreslår jag med stöd av artikel 8.4 c) att avtal om obligatorisk försäkring skall vara underkastat lagen i den medlemsstat som har påbjudit försäkringsplikten. I andra fall torde en tillämpning av övriga lagvalsregler i direktivet i förening med allmänna internationellt privaträttsliga grundsatser ge samma resultat som förevarande regel i direktivet.

Det anförda betyder att jag, i likhet med remissinstanserna, delar promemorians bedömning att det inte erfordras någon uttrycklig lagregel om detta.

2.2.7 Stater med mer än ett rättssystem

Min bedömning: En regel i direktiven om stater som består av flera territoriella enheter med olika avtalsrättsliga regler behöver inte införas i den svenska lagen eftersom regeln redan framgår av allmänna principer i svensk internationell privaträtt.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med min bedömning (se promemorian s. 33).

Remissinstanserna: Bedömningen godtas genomgående av remissinstanserna.

Skälen för min bedömning: Artikel 4.3 i det andra livförsäkringsdirektivet och artikel 7.1 i) i det andra skadeförsäkringsdirektivet innehåller en regel som avser förbundsstater och andra stater inom vilka det finns olika rättssystem.

En stat kan omfatta flera delstater eller territoriella enheter som har olika avtalsrättsliga regler. Förevarande bestämmelser i direktiven innebär att varje delstat eller territoriell enhet, inom vilken särskilda avtalsrättsliga regler gäller, skall anses som en stat när det bestäms vilket lands lag som är tillämplig på försäkringsavtalet.

Denna regel får redan anses framgå av allmänna principer i svensk internationell privaträtt, jfr Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 4 uppl., s. 31. Jag ansluter mig därför liksom remissinstanserna till promemorians bedömning att det inte är erforderligt att införa en motsvarande regel i den svenska lagen.

2.3 Rätt för försäkringstagaren att säga upp avtal om livförsäkring

2.3.1 Bakgrund

EG-regeln om uppsägningsrätt

Artikel 15 i det andra livförsäkringsdirektivet har följande lydelse.

1. Varje medlemsstat skall föreskriva att en försäkringstagare, som i något av de fall som avses i avdelning III ingår ett individuellt livförsäkringsavtal, skall kunna säga upp avtalet inom en tid mellan 14 och 30 dagar från den dag han informerades om att avtal har kommit till stånd.

Försäkringstagarens uppsägning skall innebära att han befrias från alla från avtalet härrörande framtida förpliktelser.

Andra rättsverkningar av och förutsättningar för uppsägning skall bestämmas genom den lag som enligt definitionen i artikel 4 gäller för avtalet, i synnerhet såvitt avser det sätt på vilket försäkringstagaren skall informeras om att avtal har kommit till stånd.

2. Medlemsstaterna behöver inte tillämpa punkt 1 på avtal med en giltighetstid om sex månader eller mindre.

I direktivet görs skillnad mellan å ena sidan rätten för ett försäkringsbolag att bedriva försäkringsverksamhet i en medlemsstat genom etablering i den staten och å andra sidan rätten för ett försäkringsbolag som är etablerat i en medlemsstat att tillhandahålla försäkrings-tjänster i andra medlemsstater. Avdelning III, vartill hänvisas i artikelns första stycke, innehåller särskilda regler som gäller i sådana fall där ett försäkringsbolag genom ett driftställe beläget i en viss medlemsstat har försäkrat en risk i en annan medlemsstat.

I artikelns tredje stycke hänvisas till reglerna i artikel 4 om tillämplig lag, vilka behandlats närmare i föregående avsnitt.

Svensk rätt

I FAL finns det inte någon allmän regel om försäkringstagarens rätt att säga upp försäkringen. I 26 § finns vissa specialregler om uppsägning vid försäkringsgivarens obestånd. En annan regel om uppsägning finns i 27 § för det fall att försäkringsgivarens rätt att driva försäkringsrörelse här i landet upphör.

Vid livförsäkringsavtal har försäkringstagaren ingen skyldighet att fortsätta ett försäkringsavtal under hela den avtalade tiden. Enligt 98 § FAL är han, om premiebetalning skall ske periodvis, inte skyldig att hålla försäkringen vid makt genom betalning av premie för en senare period.

Försäkringsrättskommittén har i betänkandet om personförsäkringslag föreslagit en regel av innebörd att försäkringstagaren skall ha rätt att när som helst säga upp försäkringen, se 3 kap. 3 § förslaget till personförsäkringslag. Den föreslagna bestämmelsen innehåller också kompletterande regler om rätt till återköp och rätt till s.k. fribrev (se SOU 1986:56 s. 61 f.).

Enligt motiven till den föreslagna regeln skall försäkringstagaren ha en i princip oinskränkt rätt att säga upp sin försäkring till omedelbart upphörande. Detta skall inte bara gälla långvariga livförsäkringar med inslag av sparande. Även den som har tecknat en ettårig olycksfalls- eller sjukförsäkring men som kort därefter får samma skydd t.ex.

som anställningsförmån på en ny arbetsplats, har enligt Försäkringsrättskommittén ett befogat intresse av att kunna säga upp försäkringen (se SOU 1986:56 s. 520).

Prop. 1992/93:222

Den föreslagna regeln om rätt för försäkringstagaren att säga upp försäkringen har lämnats utan erinran under remissbehandlingen av betänkan. Förslaget till personförsäkringslag bereds i Justitiedepartementet tillsammans med kommitténs slutbetänkande med förslag till skadeförsäkringslag.

Enligt KFL har försäkringstagaren endast i vissa fall rätt att säga upp försäkringen under försäkringstiden. Enligt 20 § KFL får försäkringstagaren säga upp försäkringen att upphöra med omedelbar verkan, om försäkringsbehovet faller bort eller om det inträffar en annan liknande omständighet.

Försäkringstagaren har också rätt att säga upp en försäkring som förnyats så länge han inte har betalt premien för den. Motsvarande omedelbara uppsägningsrätt föreligger, om försäkringsbolaget enligt 19 § KFL ändrar försäkringsvillkoren under försäkringstiden. En förnyad försäkring upphör också omedelbart, om försäkringstagaren utan att betala premie för denna försäkring tecknar en motsvarande försäkring hos ett annat försäkringsbolag.

I detta sammanhang bör nämnas att hemförsäljningslagen (1981:1361) innehåller regler om ångerrätt. Lagen har nyligen anpassats till reglerna i ett EG-direktiv om konsumentskydd vid avtal som ingås utanför näringsidkarens fasta försäljningsställe (se prop. 1992/93:167). Enligt den nya lydelsen (SFS 1992:1111), som gäller från och med den 1 januari 1993, omfattar lagen även tjänster men i enlighet med EG-direktivet är försäkringsavtal undantagna.

2.3.2 En ny regel om uppsägningsrätt

Mitt förslag: I FAL införs en tvingande regel om rätt för försäkringstagaren att säga upp en individuell livförsäkring inom två veckor efter det att han har fått kännedom om att försäkringsavtalet har kommit till stånd. Den särskilda uppsägningsrätten skall inte gälla försäkringar med en avtalad giltighetstid om högst sex månader. Om försäkringstagaren säger upp avtalet, skall han befrias från alla framtida förpliktelser som annars skulle följa av avtalet.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag till uppsägningsrätt för livförsäkringsavtal. I promemorian har bestämmelsen dock utformats annorlunda. Promemorian innehåller dessutom ett förslag till regel om uppsägningsrätt vid sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som tecknats som tillägg till livförsäkring. Det förslaget saknar motsvarighet i mitt förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Två instanser anser dock att det inte finns behov av någon regel om uppsägningsrätt för livförsäkringsavtal. Tre instanser anser att uppsägningsfristen bör förlängas till 30 dagar.

Skälen för mitt förslag: Som jag nyss nämnt ingår det andra livförsäkringsdirektivet i den del av EG:s regelverk som Sverige genom EES-avtalet åtagit sig att införliva i sin rättsordning. Direktivets artikel 15 innebär en skyldighet att införa en regel om uppsägningsrätt i lagstiftningen om försäkringsavtal.

Denna fråga måste beredas i sådan ordning att en lagändring kan träda i kraft samtidigt som EES-avtalet. Det innebär att Sverige inte kan vänta med denna reglering till dess att en reform av försäkringslagstiftningen på grundval av Försäkringsrättskommitténs förslag till personförsäkringslag kan genomföras. I stället bör en på direktivet byggd lagregel om rätt för försäkringstagaren att säga upp försäkringen föras in i FAL. Regleringen bör därvid begränsas i huvudsak till vad som erfordras för att Sverige skall leva upp till sina åtaganden enligt EES-avtalet.

Försäkringsförbundet har, med instämmande av Försäkringsjuridiska föreningen, ifrågasatt behovet av att komplettera FAL med en regel om uppsägningsrätt för livförsäkringsavtal. Försäkringsförbundet har hänvisat till regeln i 98 § FAL som innebär att en försäkringstagare inte mot sin vilja kan avkrävas premie för en senare premieperiod.

För egen del vill jag till en början betona att bestämmelsen i 98 § FAL avser betalning av premie för en senare period (förnyelsepremie), se Eklund - Hemberg, Lagen om försäkringsavtal, 3 uppl., s. 178). Regeln torde däremot inte kunna åberopas av försäkringstagaren för att komma ifrån betalning av premien för den första perioden. Vidare innebär direktivet just att det skall införas en regel om uppsägningsrätt. En sådan regel får betydelse också i det fallet att försäkringsavtalet sägs upp efter att första premien har erlagts. Som jag återkommer till i det följande skall i sådant fall en avräkning göras mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren.

På grund av det anförda ansluter jag mig i likhet med det stora flertalet remissinstanser till promemorians bedömning att Sverige för att uppfylla direktivet måste komplettera sin lagstiftning om försäkringsavtal med en särskild uppsägningsregel.

Direktivets regel om uppsägningsrätt gäller endast för sådana försäkringsavtal som ingåtts inom ramen för friheten inom EG att tillhandahålla försäkringstjänster över nationsgränserna. Genom EES-avtalet blir direktivets regel tillämplig på sådana avtal inom hela samarbetsområdet.

Som jag nyss påpekade (se avsnitt 2.3.1) finns det inte någon allmän lagregel om rätt för försäkringstagaren att säga upp ett avtal om livförsäkring. En specialregel om uppsägningsrätt för sådana försäkringsavtal som ingåtts inom ramen för den fria gränsöverskridande tjänstehandeln inom EES kan leda till felaktiga motsatsslut angående möjligheterna för försäkringstagaren att säga upp andra försäkringsavtal. Regeln bör därför enligt min mening ges generell giltighet och alltså gälla även för sådana livförsäkringsavtal som ingås av försäkringsbolag som på något sätt är etablerade här i landet. En sådan regel ligger för övrigt i linje med det tredje livförsäkringsdirektivet (92/96/EEG). Enligt direktivets artikel 30 skall nämligen begränsningen till sådana försäkringsavtal som träffats inom ramen för den fria tjänstehandeln inte längre gälla.

Den svenska bestämmelsens tillämplighet bör inte heller begränsas till avtal om försäkring inom EES. Regeln bör gälla närhelst svenska uppsägningsregler blir tillämpliga enligt de internationellt privaträttsliga reglerna, oavsett om det försäkringsbolag som meddelat försäkringen är etablerat i något EES-land.

Det återstår att ta ställning till vilka försäkringsformer som regeln om uppsägningsrätt skall vara tillämplig på. Som jag nyss påpekat (se avsnitt 2.2.3) gäller livförsäkringsdirektivet även sådana försäkringar som tecknas som tillägg till livförsäkring (främst sjuk- och olycksfallsförsäkring). I promemorian föreslås också en regel om uppsägningsrätt för sådana tilläggsförsäkringar. Direktivets artikel 15 gäller emellertid enligt sin ordalydelse endast livförsäkringsavtal. Enligt en definition i artikel 1 i det första livförsäkringsdirektivet omfattar begreppet livförsäkring inte tilläggsförsäkring av det nu nämnda slaget. Till skillnad från vad som anförs i promemorian har jag därför funnit att direktivet inte innehåller någon förpliktelse för medlemsländerna att införa regler om uppsägningsrätt även för tilläggsförsäkringar.

Fråga uppkommer då om en sådan regel för tilläggsförsäkringar är påkallad av andra skäl. På den svenska marknaden torde avsedda tilläggsförsäkringar inte förekomma i någon större utsträckning. En form av tilläggsförsäkring är emellertid den s.k. premiefrielseförsäkringen som tecknas som tillägg till exempelvis en pensionsförsäkring. Premiefrielseförsäkringen är utformad så att den får anses upphöra utan någon särskild uppsägning, om huvudförsäkringen sägs upp. Man får i framtiden räkna med att andra former av tilläggsförsäkring kan utvecklas på den svenska marknaden när

branschen anpassar sig till den nya indelningen i försäkringsklasser som föreskrivs i EG-direktiven. Det är rimligt att anta att försäkringsbolagen i så fall kommer att klargöra i försäkringsvillkoren under vilka förutsättningar sådana tilläggsförsäkringar kan sägas upp.

I avvaktan på resultatet av den fortsatta beredningen av Försäkringsrättskommitténs förslag finns det inte anledning att nu göra andra ändringar i den svenska försäkringsavtalsrätten än som är nödvändiga för att uppfylla EES-avtalet. Jag föreslår därför att den särskilda uppsägningsregeln i enlighet med EG-direktivets regel begränsas till att avse endast livförsäkringsavtal.

Enligt direktivets artikel 15.2 behöver regeln om den särskilda uppsägningsrätten inte tillämpas på avtal som har en giltighetstid på sex månader eller mindre. En uppsägningsrätt behövs främst vid avtal som innebär ett långsiktigt åtagande. Den svenska bestämmelsen bör därför begränsas på det sätt som direktivet ger möjlighet till. I förhållande till promemoriaförslaget föreslår jag att bestämmelsen i detta avseende omformuleras för att bättre stämma överens med direktivets regel.

EG-direktivets artikel 15 gäller uttryckligen endast avtal om individuell livförsäkring. Den skall alltså inte tillämpas på kollektiv försäkring. FAL:s regler är skrivna för att reglera individuella försäkringsavtal. De kollektiva privata försäkringarna har utvecklats efter FAL:s tillkomst. I avsaknad av andra regler blir FAL:s bestämmelser i tillämpliga delar normerande även för de kollektiva försäkringarna.

Förslaget till personförsäkringslag innehåller särskilda regler om gruppförsäkring och kollektivavtalsgrundad försäkring. Som nämnts bereds detta lagförslag för närvarande i Justitiedepartementet. De särskilda överväganden som erfordras i fråga om regleringen av nyss nämnda typer av försäkring såvitt avser rätten för en enskild gruppmedlem resp. den försäkrade gruppens företrädare att säga upp en försäkring bör göras inom ramen för det arbetet. Det bör därför inte nu komma i fråga att utsträcka den särskilda EES-regleringen till gruppförsäkring och kollektivavtalsgrundad försäkring. I enlighet med EG-reglerna bör den svenska uppsägningsregeln uttryckligen begränsas till individuell försäkring.

Enligt EG-reglerna skall tidsfristen för uppsägningen uppgå till minst 14 dagar och högst 30 dagar. Fristen skall räknas från den dag då försäkringstagaren informerades om att försäkringsavtal har kommit till stånd. Av artikel 15.1 tredje stycket framgår att reglerna i den nationella lag som enligt artikel 4 är tillämplig på försäkringsavtalet avgör hur försäkringstagaren skall informeras om att avtal har kommit till stånd.

I FAL finns det inte några särskilda bestämmelser om försäkringsgivarens information till försäkringstagaren. Utförliga informations-

regler har föreslagits i betänkandet om personförsäkringslag (se SOU 1986:56 s. 253 f.). I avvaktan på den fortsatta beredningen av detta förslag bör Sverige kunna undvara särskilda regler om försäkringsbolagens informationsskyldighet. Tidsfristen för den nu föreslagna uppsägningsrätten bör knytas till den tidpunkt då försäkringstagaren fick kännedom om att försäkringsavtalet har kommit till stånd.

I promemorian föreslås uppsägningsfristen vara 14 dagar. Förslaget godtas av de flesta remissinstanserna. Konsumentverket, Företagarnas Riksorganisation och Köpmannaförbundet har dock förespråkat att fristen skall förlängas till 30 dagar.

Som en jämförelse kan nämnas att ångerfristen enligt hemförsäljningslagen utgör en vecka från den dag då konsumenten tagit emot en skriftlig handling där han informeras om innehållet i den lagen.

Som Konsumentverket framhållit innebär livförsäkringsavtal ofta långsiktiga åtaganden och avtalen kan vara komplicerade att sätta sig in i. Innan ett avtal om individuell livförsäkring kommer till stånd har det emellertid i regel förekommit flera kontakter mellan försäkringsbolagets representant och försäkringstagaren. Vanligtvis får försäkringstagaren därvid information om försäkringen och avkrävs även vissa uppgifter om sina personliga förhållanden. Med hänsyn härtill får det anses räcka med 14 dagar för att försäkringstagaren skall kunna ta ställning till om han skall fullfölja det ingångna avtalet. Vid bedömningen av hur lång frist som erfordras får man också beakta att försäkringstagaren även senare har möjlighet att upphöra med försäkringen. Som tidigare nämnts är han enligt 98 § FAL inte skyldig att erlägga premie för en senare period när premiebetalningen skall ske periodvis. Det är naturligtvis också av värde för försäkringsbolaget att det utan alltför lång tidsutdräkt får klart för sig om avtalet blir bestående. På grund av det anförda delar jag i likhet med de flesta remissinstanserna uppfattningen i promemorian att en tidsfrist om 14 dagar är lämplig. Jag återkommer i specialmotiveeringen till den lagtekniska utformningen av bestämmelsen.

I enlighet med EG-direktivets regel bör den svenska bestämmelsen om försäkringstagarens uppsägningsrätt vara tvingande till förmån för försäkringstagaren.

Det återstår att behandla konsekvenserna av att försäkringstagaren utnyttjar den föreslagna uppsägningsrätten. Härom föreskriver EG-direktivets artikel 15.1 andra stycket endast att försäkringstagarens uppsägning skall innebära att han befrias från alla från avtalet härrörande framtida förpliktelser. Beträffande övriga rättsverkningar av en uppsägning hänvisas i direktivet till reglerna i den nationella lag som enligt artikel 4 är tillämplig på avtalet.

Ett par bestämmelser i FAL får här viss betydelse. Om försäkringsavtalet upphör av annan anledning än försäkringsgivarens uppsägning, får enligt 16 § andra stycket FAL försäkringsgivaren åtnjuta endast

så stor del av premien som belöper på tilläandalupen del av försäkringstiden. Av 17 § andra stycket FAL framgår dock att vad som sägs i 16 § inte skall tillämpas i de fall då de försäkringsmässiga grunderna skall innehålla bestämmelser om försäkringstagarens rätt när försäkringen upphör i förtid. Med grunder avses de särskilda regler som enligt försäkringsrörelselagen (1982:713) skall upprättas, om ett försäkringsbolags rörelse avser vissa typer av försäkring, t.ex. livförsäkring. Grunderna är att anse som komplement till bolagsordning och avtalsvillkor.

Dessa svenska bestämmelser får anses vara förenliga med EG-direktivets artikel 15.1 andra stycket. Försäkringsbolaget har alltså rätt att tillgodoräkna sig så stor del av premien som motsvarar den tid försäkringen varit gällande. Frågor om avräkning vid försäkringens upphörande regleras vanligtvis i grunderna och försäkringsvillkoren.

En allmän bestämmelse av samma innebörd som direktivets artikel 15.1 andra stycket bör föras in i den svenska lagen. Ytterligare lagregler om rättsförhållandet mellan parterna i anledning av avtalets upphörande bör enligt min mening anstå till dess resultatet av beredningen av förslaget till personförsäkringslag föreligger.

2.4 Kostnader och resursbehov

Den föreslagna lagreglerade uppsägningsrätten för försäkringstagaren kan antas leda till att avtal om livförsäkring sägs upp i något fler fall än tidigare. Merarbetet för försäkringsbolagen torde dock endast bli marginellt.

Genom de föreslagna lagvalsreglerna beträffande försäkringsavtal införs lagstiftning på ett område som hittills byggt på rättspraxis och uttalanden i den juridiska litteraturen. De nya lagreglerna bör kunna minska behovet av att anlita domstolarna för att få frågan om tillämplig lag bedömd. I de fall då domstolarna trots allt får pröva försäkringstvister med anknytning till flera stater, bör den nya internationellt privaträttsliga lagstiftningen kunna bidra till att underlätta det rättsliga förfarandet.

Inte heller i övrigt torde den nya lagstiftningen medföra några kostnader och resursbehov för enskilda eller det allmänna som bör beaktas i sammanhanget.

2.5 Ikraftträdande m.m.

Den nya lagstiftningen är föranledd av EES-avtalet och bör därför träda i kraft vid samma tidpunkt som avtalet.

Det är för närvarande inte klart när EES-avtalet kan träda i kraft. Regeringen bör därför bemyndigas att bestämma när de föreslagna reglerna om lagval och uppsägningsrätt skall träda i kraft.

I enlighet med allmänna rättsgrundsatser bör de nya reglerna i Prop. 1992/93:222 princip tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom Justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal,
2. lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

Beträffande båda lagförslagen har jag samrått med statsrådet Lundgren.

Lagrådet har granskat lagförslagen.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal

Lagens rubrik och disposition

Av lagens rubrik framgår att det är fråga om en internationellt privaträttslig lag samt att den är tillämplig endast på vissa försäkringsavtal.

I 1 och 2 §§ anges lagens tillämpningsområde. Där anges också vad som i lagen avses med begreppen livförsäkring och skadeförsäkring. I 3 § finns en definition av uttrycket "EES-stat där risken är belägen", som är centralt i lagvalsreglerna för skadeförsäkring. Enligt 4 § undantas vissa typer av försäkring från lagen.

De egentliga lagvalsreglerna beträffande livförsäkringsavtal finns i 5 §.

De närmast följande paragraferna, 6-11 §§, innehåller lagvalsreglerna för skadeförsäkringsavtal. En specialregel om tillämplig lag beträffande avtal om obligatorisk skadeförsäkring finns i 12 §.

Lagens avslutande paragraf, 13 §, innehåller en regel om företräde vid tillämpningen för sådana svenska bestämmelser som är tvingande oavsett vilken stats lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

Lagen har samma disposition som promemorians lagförslag. De enskilda paragraferna i lagen överensstämmer nära med motsvarande paragrafer i promemorieförslaget. Vissa redaktionella ändringar har dock gjorts. På några punkter har bestämmelser ändrats i sak, vilket anges särskilt i motiveringen till de enskilda paragraferna.

Som jag nämnde i min inledning har *Lagrådet* på en punkt ifrågasatt valet av terminologi i det remitterade lagförslaget. Det gäller beskrivningen av den anknytning som fysiska personer har till ett visst land på grund av bosättning där. I EG-direktiven om livförsäkring

och skadeförsäkring används termen "habitual residence". I promemorian och det lagförslag som remitterades till Lagrådet användes uttrycket hemvist. I enlighet med vad Lagrådet förordnat används i den nu föreslagna lagtexten i stället uttrycket "vanliga vistelseort".

Prop. 1992/93:222

Tillämpningsområde m.m.

1 §

Denna lag tillämpas på sådana avtal om livförsäkring som har anknytning till två eller flera stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stater), om försäkringstagaren är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i en EES-stat eller om försäkringstagaren är en juridisk person och det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en EES-stat.

Med livförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 b § försäkringsrörelselagen (1982:713)¹.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde beträffande avtal om livförsäkring. Lagens regler om livförsäkring är föranledda av att EG:s livförsäkringsdirektiv till följd av EES-avtalet skall införlivas i svensk rätt.

Av *första stycket* framgår att lagen gäller vissa försäkringsavtal som har anknytning till två eller flera stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Tillämpningsområdet begränsas genom kravet på att försäkringstagaren, om han är en fysisk person, skall ha sin vanliga vistelseort i en EES-stat. Är försäkringstagaren en juridisk person, krävs i stället att det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en EES-stat.

Med försäkringsavtal avses här detsamma som i FAL, dvs. sådana avtal varigenom försäkring meddelas av någon som driver försäkringsrörelse. Det innebär bl.a. att lagen är tillämplig även på sådana försäkringsavtal som ingås av understödsföreningar.

I lagen finns det inte någon närmare definition av vad som menas med att ett försäkringsavtal har anknytning till två eller flera stater. Till följd härav får man i varje särskilt fall avgöra om ett försäkringsavtal har sådan anknytning till mer än en stat - t.ex. på grund av att försäkringsbolaget har sitt säte i en annan stat än den där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort - att det faller under lagen.

I *andra stycket* anges vad som i denna lag avses med livförsäkring. Till skillnad från promemoriaförslaget definieras begreppet livförsäkring i lagen genom en hänvisning till indelningen i försäkringsklasser enligt lagstiftningen om försäkringsverksamhet. Bestämmelsen syftar

¹ Lydelse enligt lagrådsremiss den 25 mars 1993 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet.

till att uppfylla artikel 4 i det andra livförsäkringsdirektivet, som föreskriver att lagvalsreglerna skall tillämpas på sådana verksamheter som avses i det första livförsäkringsdirektivet.

Hänvisningen till försäkringsrörelselagen gäller den lydelse av lagen som föreslås i en inom Finansdepartementet utarbetad lagrådsremiss den 25 mars 1993 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet. Enligt förslaget skall en ny paragraf i försäkringsrörelselagen, 2 kap. 3 b §, innehålla den klassindelning som enligt det första livförsäkringsdirektivet skall tillämpas vid beviljande av koncession för livförsäkring. Klassindelningen grundar sig på det första livförsäkringsdirektivet artikel 7.2 och bilagan till direktivet.

Enligt förslaget avser klass 1 a konventionella livförsäkringar. Klass 1 b avser sådan försäkring som meddelas som tillägg till en konventionell livförsäkring. I direktivet nämns främst olika olycksfallsförsäkringar och sjukförsäkring. Uppräkningen kan dock inte anses vara uttömmande. Exempelvis torde premiebefrielseförsäkring omfattas av bestämmelsen. Klass 2 omfattar två försäkringsformer som ännu inte förekommer i Sverige, nämligen giftermålsförsäkring och födelseförsäkring. Klass 3 omfattar försäkring som avses i klasserna 1 a och 2 och som är anknuten till värdepappersfonder. Klass 4 omfattar sådan sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring som gäller för längre tid än fem år, under obestämd tid eller till dess den försäkrade uppnått en viss ålder och som inte får sägas upp av försäkringsbolaget eller får sägas upp endast under särskilda förhållanden som anges i försäkringsavtalet. I det första livförsäkringsdirektivet beskrivs motsvarande klass som det slags permanent, inte uppsägningsbar sjukförsäkring som finns i Irland och Storbritannien ("permanent health insurance not subject to cancellation").

Genom hänvisningarna i förevarande stycke och i 2 § andra stycket till försäkringsrörelselagen kommer definitionerna av begreppen livförsäkring och skadeförsäkring att stämma överens med gränsdragningen mellan dessa försäkringsformer i EG-direktiven.

2 §

Denna lag tillämpas också på sådana avtal om skadeförsäkring som har anknytning till två eller flera EES-stater, om den försäkrade risken är belägen i en EES-stat.

Med skadeförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 a § försäkringsrörelselagen (1982:713)¹.

¹Lydelse enligt lagrådsremiss den 25 mars 1993 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet.

Lagens regler om avtal om skadeförsäkring är föranledda av att EG:s skadeförsäkringsdirektiv till följd av EES-avtalet skall införlivas i svensk rätt. Genom EES-avtalet kommer lagvalsreglerna i skadeförsäkringsdirektivet att gälla sådana försäkringsavtal som avser risker belägna i EES-staterna. Som framgår av *första stycket* i förevarande paragraf är den svenska lagen begränsad på motsvarande sätt.

Beträffande vad som menas med försäkringsavtal och med att ett försäkringsavtal har anknytning till två eller flera stater hänvisas till specialmotiveringen till 1 §.

I *andra stycket* anges vad som i denna lag avses med skadeförsäkring. Till skillnad från promemorieförslaget definieras begreppet skadeförsäkring i lagen genom en hänvisning till den nya indelning i försäkringsklasser som föreslås i lagrådsremissen om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet. I den föreslagna lydelsen av 2 kap 3 a § försäkringsrörelselagen anges vad en koncession för skadeförsäkringsrörelse skall avse. Uppräkningen motsvarar de försäkringsklasser som anges i bilaga till det första skadeförsäkringsdirektivet i den lydelse som gäller sedan bilagan ändrats genom turistassistansdirektivet (84/641/EEG) och rättsskyddsdirektivet (87/344/EEG).

Den föreslagna indelningen omfattar följande försäkringsklasser:

1. olycksfall, dock inte försäkring som avses i 2 kap. 3 b § klass 4 försäkringsrörelselagen (se ovan specialmotiveringen till 1 § i förevarande lag),
2. sjukdom, dock inte försäkring som avses i 2 kap. 3 b § klass 4 försäkringsrörelselagen,
3. landfordon,
4. spårfordon,
5. luftfartyg,
6. fartyg,
7. godstransport,
8. brand och naturkrafter,
9. annan sakskada,
10. motorfordonsansvar,
11. luftfartygsansvar,
12. fartygsansvar,
13. allmän ansvarighet,
14. kredit,
15. borgen,
16. annan förmögenhetsskada,
17. rättsskydd, samt
18. assistans.

3 §

Med EES-stat där risken är belägen avses i denna lag

a) när försäkringen avser antingen byggnad eller byggnad och dess innehåll, till den del byggnaden och innehållet täcks av samma försäkring, den EES-stat i vilken egendomen är belägen,

b) när försäkringen avser registreringspliktigt fordon, den EES-stat där registreringen har skett,

c) när försäkringen har en giltighetstid av fyra månader eller mindre och oberoende av försäkringsklass täcker rese- eller semesterrisker, den EES-stat där försäkringstagaren har tecknat försäkringen,

d) i andra fall än de som uttryckligen omfattas av a-c, om försäkringstagaren är en fysisk person, den EES-stat där han har sin vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget.

Enligt 2 § första stycket begränsas lagens tillämpningsområde beträffande avtal om skadeförsäkring till sådana fall där den försäk-

rade risken är belägen i en EES-stat. I förevarande paragraf klargörs innebörden av uttrycket "EES-stat där risken är belägen", som är centralt för lagvalsreglerna om skadeförsäkring. Regeln har sin förebild i artikel 2 d) i det andra skadeförsäkringsdirektivet.

Definitionen får betydelse när man skall avgöra dels vilket lagval som parterna har rätt att avtala om, dels vilken stats lag som skall gälla, om parterna inte har avtalat om någon tillämplig lag (se 6-8 §§ och 11 §).

Bestämningen av vilken EES-stat risken skall anses vara belägen i är avhängig av vilket slags försäkring som det gäller. Huvudregeln (d) är att den EES-stat där risken är belägen är den stat där försäkringstagaren, om han är en fysisk person, har sin vanliga vistelseort eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den stat där det driftställe som försäkringsavtalet gäller för är beläget. Begreppen vanlig vistelseort och driftställe behandlas i specialmotiveringen till 5 §.

Undantag från huvudregeln i d) gäller när försäkringsavtalet avser a) byggnad och dess innehåll, b) registreringspliktiga fordon, eller c) risker i samband med resor eller semester under förutsättning att försäkringsavtalet har en giltighetstid av högst fyra månader. I dessa fall är "EES-stat där risken är belägen" det land a) där fastigheten finns, b) där fordonet har registrerats, resp. c) där försäkringstagaren tecknade försäkringen.

4 §

Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring, lagen (1991:1047) om sjuklön eller lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönkostnader.

Liksom EG-direktiven om livförsäkring och skadeförsäkring gäller den svenska lagen endast direkt försäkring. Som framgår av förevarande paragraf faller avtal om återförsäkring utanför lagen.

I överensstämmelse med EG-direktiven om livförsäkring och skadeförsäkring gäller lagen endast avtal om privat försäkring. Detta framgår av förevarande paragraf där vissa typer av försäkring undantas från lagens tillämpningsområde. Lagen är således inte tillämplig på socialförsäkring.

De försäkringar som anges i paragrafen undantas också från FAL:s tillämpningsområde (se senast SFS 1993:17, som träder i kraft den 1 juli 1993). Paragrafens lydelse skiljer sig från det lagförslag som remitterades till Lagrådet genom undantaget för den nyligen beslutade lagen om försäkring mot vissa semesterlönkostnader, som träder i kraft den 1 juli 1993.

Det bör påpekas att lagen är tillämplig på såväl individuell försäkring som kollektiv försäkring. Någon uttrycklig regel om detta har inte bedömts vara nödvändig.

Prop. 1992/93:222

Tillämplig lag för avtal om livförsäkring

5 §

På ett avtal om livförsäkring tillämpas lagen i den EES-stat där försäkringstagaren, om han är en fysisk person, har sin vanliga vistelseort. Om försäkringstagaren är en juridisk person, tillämpas lagen i den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget.

Om försäkringstagaren är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i en EES-stat och är medborgare i en annan EES-stat, får parterna avtala att lagen i den EES-stat där han är medborgare skall tillämpas.

Om den lag som är tillämplig enligt första stycket är utländsk och medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

Paragrafen reglerar lagvalet vid avtal om livförsäkring. Vad som avses med livförsäkring anges i 1 § andra stycket. Lagvalsreglerna i förevarande paragraf motsvaras av artikel 4.1-2 i det andra livförsäkringsdirektivet.

Av *första stycket* framgår att avtal om livförsäkring skall regleras av lagen i den EES-stat där försäkringstagaren, om han är en fysisk person, har sin vanliga vistelseort. Om försäkringstagaren är en juridisk person, blir lagen i den EES-stat tillämplig där det driftställe som avtalet gäller för är beläget. Vid bestämningen av tillämplig lag är det försäkringstagarens förhållanden som är avgörande och inte försäkringsbolagets eller den försäkrades förhållanden. Om en fysisk person tecknar en livförsäkring på någon annan persons liv, är det alltså för lagvalet avgörande var den som har tecknat försäkringen har sin vanliga vistelseort. Om en juridisk person tecknar en kollektiv försäkring för de anställda vid ett visst driftställe, blir det för lagvalet avgörande i vilket land driftstället är beläget.

Av direktivets regler framgår inte uttryckligen vilken tidpunkt som är relevant för bedömningen av var försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort. Enligt Romkonventionen är den avgörande tidpunkten när avtalet ingås (artikel 4.2). Denna princip får antas gälla även vid tillämpning av direktivet. Principen innebär att förändringar av t.ex. en persons vanliga vistelseort inte inverkar på lagvalet för redan ingångna avtal. Som framhållits i den svenska juridiska litteraturen vore det oacceptabelt om avtalsparternas inbördes rättigheter och skyldigheter skulle ändras genom ena partens ensidiga handlande (se Bogdan i TfR 1980 s. 22). Om försäkringstagaren är en fysisk person, torde det vara hans vanliga vistelseort när avtalet ingås som

är avgörande för lagvalet. Om försäkringstagaren är en juridisk person, torde avgörande bli var det ifrågavarande driftstället finns när avtalet ingås.

I regeln läggs avgörande vikt vid anknytningsmomentet "vanlig vistelseort". I direktivets artikel 4 används uttrycket "habitual residence". Detta uttryck har tidigare ofta översatts med "hemvist" då konventioner på den internationella privaträttens område har införlivats med svensk rätt (se SOU 1987:18 s. 60). Som *Lagrådet* har påpekat har dock uttrycket "vanlig vistelseort" nyligen använts när det har varit fråga om lagstiftning med anknytning till EG-rätten. På Lagrådets inrådan har samma uttryckssätt valts även här. Begreppet "habitual residence" definieras inte i direktivet. Innebörden får bestämmas i rättstillämpningen.

Uttrycket "driftställe" motsvaras i den engelska direktivtexten av ordet "establishment". Med uttrycket avses enligt artikel 2 c) i det andra livförsäkringsdirektivet ett företags huvudkontor, agentur eller filial (jfr det andra skadeförsäkringsdirektivets artikel 2 c). Enligt artikel 3 skall ett företags stadigvarande närvaro i en stat betraktas som en agentur eller en filial, även om närvaron inte har formen av en filial eller en agentur utan endast består av ett kontor som förestås av företagets egen personal eller av någon som är fristående från företaget men har en stående fullmakt att företräda företaget på samma sätt som en agentur.

Avgörande för lagvalet när försäkringstagaren är en juridisk person är i vilken EES-stat den rörelse bedrivs som försäkringsavtalet gäller. Det har alltså inte någon betydelse var bolaget har sitt säte. Om t.ex. ett tyskt bolag, som bedriver verksamhet i Sverige, genom ett dotterbolag eller en filial försäkrar sina anställda i Sverige, kommer svensk lag att bli tillämplig på avtalet, oavsett om det är moderbolaget i Tyskland eller det svenska dotterbolaget eller den svenska filialen som sluter försäkringsavtalet. Eftersom de flesta anställda bor i det land där deras ordinarie arbetsplats ligger, kommer den lag som skall tillämpas på sådana kollektiva försäkringar att vara samma lag som skulle ha tillämpats, om i stället de anställda hade tecknat individuella livförsäkringar.

I *andra stycket* finns en särskild valmöjlighet för det fall att försäkringstagaren är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i en annan EES-stat än den EES-stat där han är medborgare. Parterna får då avtala om att lagen i den EES-stat där försäkringstagaren är medborgare skall tillämpas i stället för den lag som avses i första stycket första meningen, dvs. lagen i den stat där han har sin vanliga vistelseort.

Som påpekats gäller bestämmelsen i *andra stycket* endast om försäkringstagaren är en fysisk person. När försäkringstagaren är en juridisk person finns det inte någon motsvarande valmöjlighet. Den

omständigheten att de som blir försäkrade enligt avtalet är fysiska personer har alltså inte någon betydelse för lagvalet. Prop. 1992/93:222

Direktivets artikel 4.1 andra meningen förutsätter att inte bara de materiella reglerna i den utpekade lagen skall tillämpas utan även den lagens lagvalsregler. Om den lag som pekas ut i första meningen tillåter det, får parterna enligt andra meningen avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas. Denna valmöjlighet behöver inte vara begränsad till EES-stater. Den utpekade lagen kan alltså innehålla en lagvalsregel som ger parterna rätt att välja lagen även i en stat utanför EES.

Motsvarande regel har i den svenska lagen tagits in i *tredje stycket* i förevarande paragraf. Som framgår av lydelsen blir den regeln tillämplig endast om den lag som pekas ut är utländsk. Sverige har alltså inte utnyttjat möjligheten att på det sättet utvidga parternas valmöjligheter. Om svensk lag utpekas enligt bestämmelsen i första stycket, ger den alltså inte parterna någon rätt att avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

I direktivet finns det inte någon regel om vid vilken tidpunkt som en överenskommelse om tillämplig lag måste föreligga för att den i händelse av en tvist mellan parterna skall kunna beaktas. Eventuella överenskommelser om tillämplig lag brukar träffas i samband med att avtalet ingås, men det har påpekats i den svenska juridiska litteraturen att det inte tycks föreligga några hinder för att domstolen tillämpar den lag som parterna väljer först senare, t.ex. i samband med själva processen (se Bogdan, Internationell privat- och processrätt, 4 uppl., s. 42 med hänvisningar).

Tillämplig lag för avtal om skadeförsäkring

6 §

Om försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning i den EES-stat där risken är belägen, skall lagen i den staten tillämpas på ett avtal om skadeförsäkring. Om den lagen är utländsk och medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

I 6-11 §§ regleras tillämplig lag vid avtal om skadeförsäkring som inte är obligatorisk. Obligatorisk skadeförsäkring regleras i stället av bestämmelsen i 12 §. Bestämmelserna i 6-11 §§ bygger på motsvarande regler i det andra skadeförsäkringsdirektivets artikel 7. Ett övergripande syfte med bestämmelserna är, liksom beträffande reglerna om lagval vid livförsäkring, att försäkringstagaren inte skall bli tvungen att acceptera lagregler som inte är kända för honom.

De relevanta anknytningsmomenten här är den stat där risken är belägen (6, 7 och 11 §§), den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort resp. sin centrala förvaltning (6 och 7 §§) och den

I förhållande till promemoriaförslaget har lagtexten i 6 § justerats genom att uttrycket central ledning har ersatts med central förvaltning, som bättre motsvarar direktivets uttryck, vilket enligt den engelska versionen är "central administration". Flera remissinstanser har önskat få klarlagt om detta anknytningsmoment avser endast juridiska personer. Direktivet ger inte någon uttrycklig vägledning i den frågan. Det är ovanligt att en fysisk person bedriver rörelse på sådant sätt att han skall anses ha den centrala förvaltningen av rörelsen i ett annat land än där han har sin vanliga vistelseort. Den svenska regeln kan dock inte i detta hänseende preciseras närmare än vad som har gjorts i direktivet. Frågan får alltså prövas i rättstillämpningen.

I förevarande paragraf, som motsvarar artikel 7.1 a) i det andra skadeförsäkringsdirektivet, föreskrivs att den tillämpliga lagen skall vara lagen i den EES-stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort resp. har sin centrala förvaltning, om det är den stat där risken är belägen. Detta är oftast fallet i konsumentförsäkring, t.ex. när en konsument försäkrar sitt hem, sin bil e.d. eller när han tecknar reseförsäkring för vanliga semesterresor. Regeln gäller även när ett företag med sin centrala förvaltning i Sverige försäkrar sin egendom och verksamhet i Sverige.

Liksom är fallet vid livförsäkring enligt 5 § finns i 6 § en regel som tillåter parterna att välja en annan lag än den utländska lag som utpekats, under förutsättning att den lagen medger det. Denna valmöjlighet behöver inte vara begränsad till EES-stater. Om den utpekade EES-statens lag i sin tur innehåller en lagvalsregel som innebär att även lagen i stater utanför EES kan väljas, får parterna utnyttja denna valmöjlighet. I likhet med vad som påpekats i specialmotiveringen till 5 § angående lagvalet vid livförsäkring bör här erinras om att Sverige inte heller beträffande skadeförsäkring har utnyttjat möjligheten enligt direktivet att utvidga parternas valmöjligheter. Om svensk lag utpekats enligt bestämmelsen i förevarande paragraf, ger den alltså i och för sig inte parterna någon rätt att avtala om att lagen i någon annan stat skall tillämpas. En annan sak är att parterna kan utnyttja det förhållandet att de flesta bestämmelserna i FAL inte är tvingande och därigenom avtala bort FAL i dessa delar.

Vad som sägs i specialmotiveringen till reglerna om livförsäkringsavtal i 5 § om inverkan på lagvalet av förändringar i anknytningsmomenten och om tidpunkten för eventuella överenskommelser om tillämplig lag har bäring också på motsvarande frågor beträffande avtal om skadeförsäkring.

Om försäkringstagaren inte har sin vanliga vistelseort eller inte har sin centrala förvaltning i den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att tillämplig lag för ett avtal om skadeförsäkring skall vara antingen lagen i den EES-stat där risken är belägen eller lagen i den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning.

Om försäkringstagaren bedriver näringsverksamhet och avtalet omfattar två eller flera risker hänförliga till sådan verksamhet och belägna i skilda EES-stater, får parterna i stället för vad som sägs i första stycket avtala att tillämplig lag för avtalet skall vara lagen i någon av dessa EES-stater eller i den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning.

Om lagen i de EES-stater som avses i första eller andra stycket ger parterna större frihet att avtala om tillämplig lag för avtalet, får parterna utnyttja denna avtalsfrihet.

Paragrafen motsvarar artikel 7.1 b)-d) i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Av bestämmelsen i *första stycket* framgår vilket lands lag som kan väljas i de fall då risken är belägen i en EES-stat men försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning i en annan stat inom eller utanför EES. Parterna har då möjlighet att avtala om att tillämplig lag skall vara någon av dessa båda staters lagar.

När den som bedriver näringsverksamhet ingår ett försäkringsavtal som täcker två eller flera risker i flera EES-stater skall parterna enligt bestämmelsen i *andra stycket* kunna avtala om att tillämplig lag skall vara någon av dessa EES-staters lagar eller lagen i den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort resp. har sin centrala förvaltning. Det sistnämnda alternativet omfattar såväl EES-stater som andra stater.

Regeln i *tredje stycket* slår fast att parterna i fall som avses i första eller andra stycket får avtala om att någon annan lag skall vara tillämplig, om lagen i de EES-stater som enligt första eller andra stycket kan vara tillämplig på försäkringsavtalet ger parterna denna möjlighet. Som påpekats i specialmotiveringen till 6 § har Sverige inte utnyttjat denna möjlighet för det fall att svensk lag utpekats som tillämplig.

Bestämmelsen i tredje stycket har utformats i överensstämmelse med artikel 7.1 d). Direktivets regel utvisar inte klart om det krävs att lagen i samtliga de stater som avses i 7.1 b) resp. c) skall innehålla regler som ger parterna större möjligheter att avtala om tillämplig lag eller om det är tillräckligt att lagen i exempelvis den stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort möjliggör ett friare lagval. Det är emellertid rimligt att utgå från att regeln blir tillämplig redan om lagen i *någon* av de angivna staterna ger parterna större frihet vid lagvalet.

Om de risker som omfattas av försäkringsavtalet är begränsade till händelser som uppkommer i en annan EES-stat än den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att lagen i den förstnämnda staten skall tillämpas trots bestämmelserna i 6 och 7 §§.

Paragrafen motsvarar artikel 7.1 e) i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Bestämmelsen ger parterna ytterligare en valmöjlighet. Om de försäkrade riskerna är begränsade till händelser som uppkommer i en annan EES-stat än den där risken är belägen enligt definitionen i 3 §, får parterna avtala att lagen i den förstnämnda staten skall tillämpas på deras försäkringsavtal oavsett vad som sägs i 6 och 7 §§. Om försäkringen exempelvis gäller lösöre som uteslutande befinner sig i en annan EES-stat än den EES-stat där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort, är det enligt förevarande paragraf möjligt för parterna att avtala om att lagen i den EES-stat där skadan kan uppstå skall vara tillämplig på försäkringsavtalet.

Det bör påpekas att ordet risk här används i två betydelser. I paragrafens inledning avser risk det objekt eller intresse som skyddas genom försäkringen medan ordet i paragrafens senare del ingår i den lagtekniska termen "EES-stat där risken är belägen", som definieras i 3 §. Den svenska regeln har utformats för att stämma helt överens med artikel 7.1 e) i det andra skadeförsäkringsdirektivet, där termen risk används på dessa sätt.

9 §

Trots bestämmelserna i 6 och 7 §§ får parterna avtala vilken stats lag som skall vara tillämplig på försäkringsavtalet, om detta gäller en risk som hänför sig till

1. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 4-7, 11 och 12 försäkringsrörelselagen (1982:713)¹,

2. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 14 och 15 försäkringsrörelselagen¹, om försäkringstagaren är näringsidkare och den försäkrade risken avser näringsverksamheten, eller

3. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 3, 8-10, 13 och 16 försäkringsrörelselagen¹, om försäkringstagaren är näringsidkare och minst två av följande förutsättningar är uppfyllda enligt senast fastställda resultat- och balansräkning:

a) Försäkringstagaren har en balansomslutning som uppgår till minst

¹Lydelse enligt lagrådsremiss den 25 mars 1993 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet.

ett belopp motsvarande 6 200 000 ecu.

b) Försäkringstagaren har en bruttoomsättning som uppgår till minst ett belopp motsvarande 12 800 000 ecu.

c) Försäkringstagaren har haft i genomsnitt minst 250 personer anställda.

Om försäkringstagaren ingår i en koncern som avger koncernredovisning, skall förutsättningarna i första stycket 3 gälla koncernen.

Paragrafen motsvarar artikel 7.1 f) i det andra skadeförsäkringsdirektivet enligt den lydelse som föreskrivs i artikel 27 i det nyligen antagna tredje skadeförsäkringsdirektivet (92/49/EEG). Bestämmelsen i förevarande paragraf avser sådana risker som i dessa direktiv betecknas som stora risker. Stora risker hänför sig till sådana kategorier försäkringstagare som inte anses vara i behov av särskilt skydd. Det är här fråga om försäkringstagare med viss ställning eller som har en verksamhet av viss omfattning eller som försäkrar vissa särskilda risker. Paragrafen skiljer sig från promemoriaförslaget därigenom att den gäller alla typer av stora risker och således inte är begränsad till olika former av transportförsäkring. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.4).

Hänvisningarna till försäkringsrörelselagen gäller den lydelse av lagen som föreslås i lagrådsremissen om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet.

Uppräkningen av risker i paragrafen stämmer överens med artikel 5 d) i första skadeförsäkringsdirektivet, som införts genom artikel 5 i det andra skadeförsäkringsdirektivet och senast ändrats genom artikel 2 i direktivet om fri tjänstehandel för motorfordonsförsäkring (90/618/EEG). I vissa fall är det riskens art och i vissa fall är det försäkringstagarens ställning och omfattningen av hans verksamhet som kvalificerar risken som stor. Gemensamt är dock att det skall vara sådana fall där försäkringstagaren, åtminstone typiskt sett, själv kan tillvarata sina intressen gentemot en försäkringsgivare.

Punkt 1 i första stycket upptar sådana fall där riskens art motiverar klassificeringen till stora risker och omfattar försäkringsklasserna spårfordon, luftfartyg, fartyg, godstransport, luftfartygsansvar och fartygsansvar.

I punkt 2 regleras det fall att försäkringstagarens ställning motiverar en behandling som stor risk. Denna punkt omfattar kredit- och borgensförsäkring, om den försäkrade risken avser försäkringstagarens näringsverksamhet.

I punkt 3 slutligen ingår de fall där försäkringstagaren har en sådan omfattning på verksamheten att denna skall hänföras till stor risk. Risken skall dock i detta fall ingå i försäkringsklasserna landfordon, brand och naturkrafter, annan sakskada, motorfordonsansvar, allmän ansvarighet eller annan förmögenhetsskada. Försäkringstagaren skall uppfylla minst två av de villkor som anges under punkterna a-c.

Ingår försäkringstagaren i en koncern skall, enligt *andra stycket* i

förevarande paragraf, hela koncernens balansomslutning, bruttoomsättning och antal anställda beaktas när man avgör om försäkringstagarens verksamhet har en sådan omfattning att det enligt första stycket punkt 3 skall anses föreligga en stor risk.

Det andra skadeförsäkringsdirektivets definition av stora risker (artikel 5) innehåller en hänvisning till direktivet om sammanställd redovisning (83/349/EEG). Detta direktiv har ännu inte införlivats i svensk rätt. För bestämningen av vad som i förevarande stycke menas med koncern som avger koncernredovisning blir de nuvarande reglerna i aktiebolagslagen (1975:1385) och lagen (1980:1103) om årsredovisning m.m. i vissa företag tillämpliga. Lydelsen av paragrafens andra stycke kan behöva justeras när det berörda redovisningsdirektivet införlivas i svensk rätt.

Bestämmelsen i förevarande paragraf innebär att parterna vid avtal om försäkring av stora risker har frihet att avtala om vilken lag som skall vara tillämplig. Parterna är inte hänvisade till ett val mellan olika EES-stater utan de kan välja även lagen i ett land utanför EES. En inskränkning i parternas avtalsfrihet finns dock i 10 § i lagen.

10 §

Om parterna i ett fall som avses i 6 eller 9 § har avtalat att en viss stats lag skall tillämpas men alla övriga omständigheter av betydelse vid tiden för nämnda avtal anknyter till en och samma EES-stat, skall sådana bestämmelser i den sistnämnda statens lag tillämpas som enligt den lagen inte får åsidosättas genom avtal.

Paragrafen motsvarar artikel 7.1 g) i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Paragrafen innehåller en reglering av det fall att parterna, trots att avtalsförhållandet har reell anknytning endast till en EES-stat, har avtalat att en annan stats lag skall vara tillämplig på avtalsförhållandet. Bestämmelsen innebär att parterna inte kan avtala bort tvingande regler i en EES-stats lag, om alla övriga relevanta omständigheter vid tiden för lagvalet hänför sig till just den staten.

Med tvingande regler avses här inte bara den begränsade kategori av bestämmelser som är tvingande i internationella förhållanden (jfr specialmotiveringen till 13 §) utan alla indispositiva regler i den interna rätten i den stat som avtalet har sin reella anknytning till. Som exempel på sådana tvingande regler för svensk del kan nämnas bestämmelserna i KFL.

11 §

Parternas val av tillämplig lag enligt 6-9 §§ skall antingen uttryckligen anges i försäkringsavtalet eller framgå av omständigheterna. Om så inte är fallet skall, såvida inte annat följer av 6 §, på avtalet tillämpas lagen i den av staterna enligt 7, 8 eller 10 § till vilken

avtalet har sin närmaste anknytning. Om inte annat visas, skall avtalet anses ha sin närmaste anknytning till den EES-stat där risken är belägen.

Har en avskiljbar del av avtalet en starkare anknytning till någon annan av de stater som avses i 7, 8 eller 10 § än till den stat vars lag enligt första stycket andra meningen skall tillämpas på avtalet, får lagen i den förstnämnda staten tillämpas på denna del av avtalet, om det finns synnerliga skäl för det.

Paragrafen motsvarar artikel 7.1 h) i det andra skadeförsäkringsdirektivet. I *första stycket* slås till en början fast att valet av tillämplig lag skall antingen uttryckligen anges i försäkringsavtalet eller framgå av omständigheterna i det enskilda fallet.

I andra meningen av första stycket regleras det fallet att lagvalet inte framgår vare sig av avtalet eller av omständigheterna i övrigt. I sådana fall blir den grundläggande lagvalsregeln i 6 § första meningen tillämplig. Den innebär att lagen i den EES-stat där risken är belägen blir tillämplig om försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort eller har sin centrala förvaltning där. Om inte heller förutsättningarna för den regeln föreligger, innebär bestämmelsen i andra meningen av förevarande stycke att tillämplig lag skall vara lagen i den stat till vilken parternas försäkringsavtal har sin närmaste anknytning. Detta innebär ett fastställande av den individualiseringsmetod som har godtagits i rättspraxis och i den rättsliga litteraturen (se avsnitt 2.2.1 i den allmänna motiveringen). Enligt tredje meningen i första stycket skall avtalet presumeras ha sin närmaste anknytning till den EES-stat där risken är belägen. Uttrycket "EES-stat där risken är belägen" definieras i 3 §.

Anses någon viss del som kan särskiljas från avtalet i övrigt ha en närmare anknytning till någon annan stat än den vars lag skall tillämpas på avtalet, kan enligt andra stycket på denna del tillämpas lagen i den stat till vilken delen har sin närmaste anknytning. Genom denna regel undviker man att valet av tillämplig lag blir beroende av om ett avtal betraktas som ett enda avtal eller som flera separata avtal.

Bestämmelsen i *andra stycket* skiljer sig från promemoriaförslaget därigenom att det krävs synnerliga skäl för att olika länders lagar skall kunna tillämpas på skilda delar av avtalet. Genom tillägget uppnås bättre överensstämmelse med regeln i direktivet där motsvarande begränsning anges med orden "by way of exception". Denna begränsning ligger i linje med svensk internationell privaträtts negativa inställning till s.k. *dépeçage* (se Bogdan, Internationell privat- och processrätt, 4 uppl. s. 249). Bedömningen av vad som skall anses utgöra synnerliga skäl måste överlämnas till rättstillämpningen.

12 §

På ett avtal om obligatorisk skadeförsäkring tillämpas, i stället för vad som annars skulle följa av 6-11 §§, lagen i den EES-stat som har föreskrivit skyldigheten att teckna försäkring.

Paragrafen innehåller en specialregel för avtal om obligatorisk skadeförsäkring.

Artikel 8 i det andra skadeförsäkringsdirektivet innehåller särskilda bestämmelser om obligatorisk skadeförsäkring.

Enligt direktivets artikel 8.3 skall lagen i den EES-stat som påbjudit försäkringsplikten gälla, om den lagen strider mot lagen i den EES-stat där risken är belägen.

Artikel 8.4 c) i det andra skadeförsäkringsdirektivet ger en medlemsstat rätt att avvika från reglerna i artikel 7 och föreskriva att för avtal om obligatorisk försäkring den lag skall tillämpas som gäller i den stat som påbjudit försäkringsplikten.

Denna valmöjlighet har utnyttjats i förevarande paragraf. Den ger också uttryck för den regel som finns i direktivets artikel 8.3.

Bestämmelsen innebär att det är lagen i den EES-stat som har påbjudit försäkringsplikten som skall vara exklusivt tillämplig på avtal om obligatorisk försäkring. Som påpekas i specialmotiveringen till 13 § kan dock, när en tvist om ett avtal om obligatorisk försäkring prövas här i riket, sådana tvingande svenska regler som inte får åsidosättas oavsett vilken stats lag som i övrigt är tillämplig på avtalet tillåtas slå genom vid prövningen.

Vissa tvingande regler**13 §**

Om en tvist om försäkringsavtal handläggs vid svensk domstol, skall utan hinder av bestämmelserna i denna lag sådana svenska bestämmelser tillämpas som inte får åsidosättas oavsett vilken stats lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

Paragrafen har sina förebilder i artikel 4.4 första stycket i det andra livförsäkringsdirektivet och artikel 7.2 första stycket i det andra skadeförsäkringsdirektivet. Det kan nämnas att en regel med motsvarande innebörd finns i Romkonventionen om tillämplig lag på kontraktsrättsliga förpliktelser (artikel 7.2). Regeln ger svenska domstolar utrymme för att tillämpa vissa tvingande regler i svensk rätt på försäkringsavtalet oavsett vilket lands lag som annars skall användas. Det är här fråga om regler som är tvingande på ett sådant sätt att de inte kan åsidosättas ens genom parternas frihet att välja tillämplig lag.

Paragrafen avser således inte samtliga tvingande regler utan endast en särskild grupp av dessa. Det är fråga om vissa särskilt kvalificerade regler som anses ha sådan genomslagskraft att de skall tillämpas oberoende av vilket lands lag som i övrigt är tillämplig på avtalet. Dessa regler påkallar tillämpning vid sidan av den lag som i övrigt utgör avtalsstatutet och medför vissa modifikationer i den lagens faktiska verkan. Regler av detta slag betecknas i den juridiska litteraturen som "absoluta regler" (se Eek, Lagkonflikter i tvistemål, s. 265 f. och Lagkonflikter i tvistemål II, s. 107), "internationellt tvingande regler" (se Bogdan i Tidsskrift for Rettsvitenskap (TfR) 1982 s. 35) respektive "positiv ordre public" (se Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 4. uppl. s. 78 f.).

Vilka regler som faller in i denna kategori beror uteslutande på svensk rätt. Några uttryckliga lagbestämmelser härom finns inte. Inte heller finns det några avgöranden i rättspraxis som kan ge vägledning. Frågan får besvaras särskilt för varje regel efter en bedömning med hänsyn till regelns syfte och karaktär. Inom privaträttens område rör det sig oftast om regler som är avsedda att skydda en av avtalsparterna. Därmed är dock inte sagt att alla civilrättsliga tvingande skyddsregler är "internationellt tvingande". Som ett tänkbart exempel på regler inom avtalsrätten som är tvingande oavsett lagvalsreglerna har i litteraturen nämnts 36 § avtalslagen (se TfR 1982 s. 35).

Som framgår av det anförda går det inte nu att ange vilka regler i svensk rätt som förevarande paragraf kan tillämpas på. Den närmare bestämningen av vilka svenska regler som har denna tvingande karaktär i internationella förhållanden får överlämnas till rättstillämpningen.

Av paragrafen framgår att de tvingande regler som här avses skall ges företräde framför de regler som annars skulle vara tillämpliga på avtalet enligt lagens övriga bestämmelser. Vad nu sagts gäller i och för sig även när det är fråga om obligatorisk skadeförsäkring.

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

Liksom i promemorian föreslås i lagrådsremissen en ny paragraf, 97 a §. Däremot saknar lagrådsremissen en motsvarighet till den andra paragrafen, 119 a, som föreslogs i promemorian. Frågan har behandlats i avsnitt 2.3 i den allmänna motiveringen.

97 a §

Försäkringstagaren har rätt att säga upp försäkringen inom två veckor från den dag då han fick kännedom om att avtalet kommit till stånd. Detta gäller dock inte

1. försäkringar som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen, eller Prop. 1992/93:222

2. försäkringar med en avtalad giltighetstid om sex månader eller mindre.

Om försäkringstagaren säger upp avtalet enligt första stycket, befrias han från alla framtida förpliktelser som annars följer av avtalet.

Förbehåll, som i jämförelse med första och andra styckena är till nackdel för försäkringstagaren, får inte åberopas av försäkringsgivaren.

Paragrafen är ny. Enligt *första stycket* har försäkringstagaren en i princip oinskränkt rätt att säga upp ett avtal om livförsäkring inom två veckor efter att han fått kännedom om att försäkringsavtalet har kommit till stånd.

Bestämmelsen är föranledd av artikel 15 i EG:s andra livförsäkringsdirektiv men den har ett vidare tillämpningsområde än EG-regeln. I direktivet görs skillnad mellan verksamhet genom etablering och verksamhet som utövas inom ramen för friheten att tillhandahålla tjänster. Enligt artikel 15 skall försäkringstagaren ges möjlighet att säga upp livförsäkringsavtal som ingåtts inom ramen för ett fritt tillhandahållande av tjänster inom en tid av 14 till 30 dagar. Denna regel ingår i de särskilda föreskrifter som gäller i sådana fall där ett försäkringsbolag genom ett driftställe beläget i en viss medlemsstat har försäkrat en risk i en annan medlemsstat (direktivets avsnitt III). Den svenska motsvarigheten är emellertid inte begränsad till dessa fall utan har generell giltighet. Den gäller alltså även vid försäkring som tillhandahålls i Sverige genom ett försäkringsbolags driftställe här i landet.

Med hänsyn till bestämmelserna i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid har tidsfristen angetts till "två veckor" i stället för "14 dagar" som föreslogs i promemorian.

Den särskilda uppsägningsrätten gäller endast vid avtal om individuell livförsäkring. Enligt första stycket 1 undantas försäkringar som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen (jfr 1 § tredje stycket KFL).

Med stöd av direktivets artikel 15 undantas i den svenska lagen också försäkringar med en avtalad giltighetstid om sex månader eller mindre, se första stycket 2 i förevarande paragraf. Undantaget har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.2). Paragrafen har i förhållande till promemorieförslaget formulerats på ett sätt som stämmer bättre överens med direktivtexten. Genom den ändrade lydelsen klarläggs att uppsägningsregeln omfattar alla individuella livförsäkringsavtal utom dem som har en avtalad giltighetstid av högst sex månader. Därav framgår att uppsägningsrätten gäller också försäkringar som gäller tills vidare.

Tidsfristen på två veckor skall räknas från den dag då försäkrings-

tagaren fick kännedom om att försäkringsavtalet har kommit till stånd. Den tidpunkt då försäkringen skall börja gälla saknar däremot betydelse i sammanhanget. Det finns ingen reglering i lagtexten om vid vilken tidpunkt eller på vilket sätt försäkringstagaren skall få information om att avtal kommit till stånd.

För ingående av försäkringsavtal gäller allmänna avtalsrättsliga principer. Bindande avtal föreligger, när antagande svar avgetts på motpartens anbud och denne tagit del av accepten. Ofta består accepten i att bolaget sänder försäkringsbrev till försäkringstagaren med anledning av hans begäran om försäkring. Ibland får försäkringstagaren bara ett skriftligt besked om att försäkring gäller för honom enligt bolagets allmänna villkor. Vid muntligt avtal torde försäkringstagaren vid samtalet mellan honom och företrädare för försäkringsgivaren få klart för sig att avtal kommit till stånd. Tidsfristen för uppsägning börjar då löpa vid denna tidpunkt.

Eftersom det ligger i försäkringsbolagets intresse att tidsfristen för uppsägning börjar löpa, får bolaget anses ha bevisbördan för att försäkringstagaren har fått kännedom om att försäkringsavtalet kommit till stånd vid den tidpunkt som bolaget gör gällande.

Görs uppsägningen muntligen, bör försäkringen anses upphöra omedelbart, om inte annat framgår av omständigheterna. Vid skriftlig uppsägning torde allmänna avtalsrättsliga principer innebära att försäkringen normalt fortsätter att gälla tills uppsägningshandlingen kom in till försäkringsbolaget. Om försäkringstagaren råkar ut för ett försäkringsfall efter det att uppsägningen har avsänts men innan den nått fram till försäkringsbolaget, omfattas skadan alltså av försäkringen trots uppsägningen.

Enligt EG-regeln skall uppsägningen innebära att försäkringstagaren befrias från alla framtida förpliktelser som härrör från försäkringsavtalet. Motsvarande regel har intagits i *andra stycket* av förevarande paragraf. I övrigt innehåller paragrafen inte någon bestämmelse om avräkningen mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren med anledning av uppsägningen. Beträffande försäkringsbolagets rätt till premie för förfluten tid gäller reglerna i 16 och 17 §§. Enligt 16 § *andra stycket* får försäkringsgivaren åtnjuta endast så stor del av premien som belöper på tillämdalupen del av försäkringstiden, om avtalet upphör av annan anledning än försäkringsgivarens uppsägning. Enligt 17 § *andra stycket* skall dock vad som sägs i 16 § inte tillämpas i de fall då grunderna för försäkringen skall innehålla bestämmelser om försäkringstagarens rätt när försäkringen upphör i förtid. Med grunderna avses de särskilda regler som enligt försäkringsrörelselagen (1982:713) skall upprättas, om ett försäkringsbolags rörelse avser vissa typer av försäkring, t.ex. livförsäkring.

Om försäkringstagaren har betalat hela eller någon del av premien, uppkommer också frågor om försäkringstagarens rätt till försäkring-

ens värde. Dessa spörsmål regleras i försäkringsvillkoren och grunderna. Prop. 1992/93:222

I det enklaste fallet, när försäkringen inte har något återköps- eller fribrevsvärde, torde uppsägningen innebära att försäkringen upphör att gälla vid uppsägningen och att en del av premien betalas tillbaka.

Något mer komplicerad blir situationen när försäkringen har ett positivt försäkringstekniskt värde, som skall tillgodogöras försäkringstagaren vid uppsägningen. Detta kan ske genom att försäkringsbolaget återköper försäkringen - dvs. betalar ut försäkringens återköpsvärde - eller genom att försäkringen övergår till fribrev. Det finns inte några bestämmelser i FAL om rätten till fribrev eller återköp. Däremot är även dessa frågor reglerade i försäkringsvillkoren och grunderna.

När det finns ett värde att tillgå, torde försäkringstagaren enligt dessa regler vanligtvis ha rätt att välja om han vill ha fribrev eller få försäkringen återköpt. Vissa inskränkningar i valfriheten finns dock.

Av tredje stycket framgår att reglerna i första och andra styckena är tvingande till förmån för försäkringstagaren. Uppsägningsrätten kan alltså inte avtalas bort eller inskränkas. Däremot utgör regeln inte något hinder mot att försäkringstagaren genom avtalet tillförsäkras en uppsägningsrätt som går längre än den föreskrivna, t.ex. i form av en längre tidsfrist för uppsägningen.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal,
2. lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

SECOND COUNCIL DIRECTIVE

of 22 June 1988

Prop. 1992/93:222

Bilaga 1

on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC

(88/357/EEC)

TITLE I

General provisions

Article 1

The object of this Directive is:

- (a) to supplement the first Directive 73/239/EEC;
- (b) to lay down special provisions relating to freedom to provide services for the undertakings and in respect of the classes of insurance covered by that first Directive.

Article 2

For the purposes of this Directive:

- (a) 'first Directive' means:
Directive 73/239/EEC;
- (b) 'undertaking':
 - for the purposes of applying Titles I and II, means:
any undertaking which has received official authorization under Article 6 or 23 of the first Directive,
 - for the purposes of applying Title III and Title V, means:
any undertaking which has received official authorization under Article 6 of the first Directive;
- (c) 'establishment':
means the head office, agency or branch of an undertaking,
account being taken of Article 3;
- (d) 'Member State where the risk is situated' means:

- the Member State in which the property is situated, where the insurance relates either to buildings or to buildings and their contents, in so far as the contents are covered by the same insurance policy,
 - the Member State of registration, where the insurance relates to vehicles of any type,
 - the Member State where the policy-holder took out the policy in the case of policies of a duration of four months or less covering travel or holiday risks, whatever the class concerned,
 - the Member State where the policy-holder has his habitual residence or, if the policy-holder is a legal person, the Member State where the latter's establishment, to which the contract relates, is situated, in all cases not explicitly covered by the foregoing indents;
- (e) Member State of establishment' means:
- the Member State in which the establishment covering the risk is situated;
- (f) 'Member State of provision of services' means:
- the Member State in which the risk is situated when it is covered by an establishment situated in another Member State.

Article 3

For the purposes of the first Directive and of this Directive, any permanent presence of an undertaking in the territory of a Member State shall be treated in the same way as an agency or branch, even if that presence does not take the form of a branch or agency, but consists merely of an office managed by the undertaking's own staff or by a person who is independent but has permanent authority to act for the undertaking as an agency would.

Article 4

For the purposes of this Directive and the first Directive, general and *special policy conditions shall not include specific conditions intended to meet, in an individual case, the particular circumstances of the risk to be covered.*

Provisions supplementary to the first Directive*Article 5*

The following is added to Article 5 of the first Directive:

'(d) "large risks" means:

(i) risks classified under classes 4, 5, 6, 7, 11 and 12 of point A of the Annex;

(ii) risks classified under classes 14 and 15 of point A of the Annex, where the policy-holder is engaged professionally in an industrial or commercial activity or in one of the liberal professions, and the risks relate to such activity;

(iii) risks classified under classes 8, 9, 13 and 16 of point A of the Annex in so far as the policy-holder exceeds the limits of at least two of the following three criteria:

first stage: until 31 December 1992:

- balance-sheet total: 12,4 million ECU,
- net turnover: 24 million ECU,
- average number of employees during the financial year: 500.

second stage: from 1 January 1993:

- balance-sheet total: 6,2 million ECU,
- net turnover: 12,8 million ECU,
- average number of employees during the financial year: 250.

If the policy-holder belongs to a group of undertakings for which consolidated accounts within the meaning of Directive 83/349/EEC¹ are drawn up, the criteria mentioned above shall be applied on the basis of the consolidated accounts.

Each Member State may add to the category mentioned under (iii) risks insured by professional associations, joint ventures or temporary groupings.'

¹ OJ No L 193, 18.7.1983, p.1.

For the purposes of applying the first subparagraph of Article 15 (2) and Article 24 of the first Directive, the Member States shall comply with Annex 1 to this Directive as regards the matching rules.

Article 7

1. The law applicable to contracts of insurance referred to by this Directive and covering risks situated within the Member States is determined in accordance with the following provisions:

- (a) Where a policy-holder has his habitual residence or central administration within the territory of the Member State in which the risk is situated, the law applicable to the insurance contract shall be the law of that Member State. However, where the law of that Member State so allows, the parties may choose the law of another country.
- (b) Where a policy-holder does not have his habitual residence or central administration in the Member State in which the risk is situated, the parties to the contract of insurance may choose to apply either the law of the Member State in which the risk is situated or the law of the country in which the policy-holder has his habitual residence or central administration.
- (c) Where a policy-holder pursues a commercial or industrial activity or a liberal profession and where the contract covers two or more risks relating to these activities and situated in different Member States, the freedom of choice of the law applicable to the contract shall extend to the laws of those Member States and of the country in which the policy-holder has his habitual residence or central administration.
- (d) Notwithstanding subparagraphs (b) and (c), where the Member States referred to in those subparagraphs grant greater freedom of choice of the law applicable to the contract, the parties may take advantage of this freedom.
- (e) Notwithstanding subparagraphs (a), (b) and (c), when the risks covered by the contract are limited to events occurring in one Member State other than the Member State where the risk is situated, as defined in Article 2 (d), the parties may always choose the law of the former State.

(f) For the risks referred to in Article 5 (d) (i) of the first Directive, the parties to the contract may choose any law. Prop. 1992/93:222
Bilaga 1

(g) The fact that, in the cases referred to in subparagraph (a) or (f), the parties have chosen a law shall not, where all the other elements relevant to the situation at the time of the choice are connected with one Member State only, prejudice the application of the mandatory rules of the law of that Member State, which means the rules from which the law of that Member State allows no derogation by means of a contract.

(h) The choice referred to in the preceding subparagraphs must be expressed or demonstrated with reasonable certainty by the terms of the contract or the circumstances of the case. If this is not so, or if no choice has been made, the contract shall be governed by the law of the country, from amongst those considered in the relevant subparagraphs above, with which it is most closely connected. Nevertheless, a severable part of the contract which has a closer connection with another country, from amongst those considered in the relevant subparagraphs, may by way of exception be governed by the law of that other country. The contract shall be rebuttably presumed to be most closely connected with the Member State in which the risk is situated.

(i) Where a State includes several territorial units, each of which has its own rules of law concerning contractual obligations, each unit shall be considered as a country for the purposes of identifying the law applicable under this Directive.

A Member State in which various territorial units have their own rules of law concerning contractual obligations shall not be bound to apply the provisions of this Directive to conflicts which arise between the laws of those units.

2. Nothing in this Article shall restrict the application of the rules of the law of the forum in a situation where they are mandatory, irrespective of the law otherwise applicable to the contract.

If the law of a Member State so stipulates, the mandatory rules of the law of the Member State in which the risk is situated or of the Member State imposing the obligation to take out insurance may be applied if and in so far as, under the law of those States, those rules must be applied whatever the law applicable to the contract.

Where the contract covers risks situated in more than one Member

State, the contract is considered for the purposes of applying this paragraph as constituting several contracts each relating to only one Member State. Prop. 1992/93:222
Bilaga 1

3. Subject to the preceding paragraphs, the Member States shall apply to the insurance contracts referred to by this Directive their general rules of private international law concerning contractual obligations.

Article 8

1. Under the conditions set out in this Article, insurance undertakings may offer and conclude compulsory insurance contracts in accordance with the rules of this Directive and of the first Directive.

2. When a Member State imposes an obligation to take out insurance, the contract shall not satisfy that obligation unless it is in accordance with the specific provisions relating to that insurance laid down by that Member State.

3. When, in the case of compulsory insurance, the law of the Member State in which the risk is situated and the law of the Member State imposing the obligation to take out insurance contradict each other, the latter shall prevail.

4. (a) Subject to subparagraphs (b) and (c) of this paragraph, the third subparagraph of Article 7 (2) shall apply where the insurance contract provides cover in several Member States of which at least one imposes an obligation to take out insurance.

(b) A Member State which, on the date of notification of this Directive, requires that any undertaking established within its territory must obtain approval for the general and special conditions of its compulsory insurance, may also, by way of derogation from Articles 9 and 18, require such conditions to be approved in the case of any insurance undertaking offering such cover, within its territory, under the conditions provided for in Article 12 (1).

(c) A Member State may, by way of derogation from Article 7, lay down that the law applicable to a compulsory insurance contract is the law of the State which imposes the obligation to take out insurance.

(d) Where a Member State imposes compulsory insurance and the insurer must notify the competent authorities of any cessation of cover, such cessation may be invoked against injured third parties

5. (a) Each Member State shall communicate to the Commission the risks against which insurance is compulsory under its legislation, stating:
- the specific legal provisions relating to that insurance,
 - the particulars which must be given in the certificate which an insurer must issue to an insured person where that State requires proof that the obligation to take out insurance has been complied with. A Member State may require that those particulars include a declaration by the insurer to the effect that the contract complies with the specific provisions relating to that insurance.
- (b) The Commission shall publish the particulars referred to in subparagraph (a) in the Official Journal of the European Communities.
- (c) A Member State shall accept, as proof that the insurance obligation has been fulfilled, a certificate, the content of which is in conformity with the second indent of subparagraph (a).

.....

TITLE V

Final provisions

.....

Article 32

Member States shall amend their national provisions to comply with this Directive within 18 months of the date of its notification ¹ and shall forthwith inform the Commission thereof.

The provisions amended in accordance with this Article shall be applied within 24 months of the date of the notification of the Directive.

¹ This Directive was notified to Member States on 30 June 1988.

COUNCIL DIRECTIVE

of 8 November 1990

Prop. 1992/93:222

Bilaga 2

on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance, laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 79/267/EEC

(90/619/EEC)

.....

TITLE I

General provisions

Article 1

The object of this Directive is to:

- (a) supplement Directive 79/267/EEC;
- (b) lay down specific provisions relating to freedom to provide services in respect of the activities referred to in the said Directive, such provisions being set forth in Title III of this Directive.

Article 2

For the purposes of this Directive:

- (a) 'First Directive': means Directive 79/267/EEC;
- (b) 'undertaking':
 - for the purposes of Titles I and II, means any undertaking which has received official authorization under Article 6 or Article 27 of the First Directive,
 - for the purposes of Titles III and IV, means any undertaking which has received official authorization under Article 6 of the First Directive;
- (c) 'establishment':
means the head office, an agency or a branch of an undertaking, having regard to Article 3;
- (d) 'commitment':
means a commitment represented by one of the kinds of insurance

or operation referred to in Article 1 of the First Directive;

Prop. 1992/93:222
Bilaga 2

- (e) 'Member State of the commitment':
means the Member State where the policy-holder has his habitual residence or, if the policy-holder is a legal person, the Member State where the latter's establishment, to which the contract relates is situated;
- (f) 'Member State of establishment':
means the Member State in which the establishment covering the commitment is situated;
- (g) 'Member State of provision of services':
means the Member State of the commitment where the commitment is covered by an establishment situated in another Member State;
- (h) 'parent undertaking':
means a parent undertaking within the meaning of Articles 1 and 2 of Directive 83/349/EEC ('');
- (i) 'subsidiary':
means a subsidiary undertaking within the meaning of Articles 1 and 2 of Directive 83/349/EEC; any subsidiary undertaking of a subsidiary undertaking shall also be regarded as a subsidiary of the parent undertaking which is at the head of those undertakings.

Article 3

For the purposes of the First Directive and of this Directive, any permanent presence of an undertaking in the territory of a Member State shall be treated in the same way as an agency or branch, even if that presence does not take the form of a branch or agency, but consists merely of an office managed by the undertaking's own staff or by a person who is independent but has permanent authority to act for the undertaking as an agency would.

TITLE II

Provisions supplementary to the First Directive

Article 4

1. The law applicable to contracts relating to the activities referred to in the First Directive shall be the law of the Member State of the

commitment. However, where the law of that State so allows, the parties may choose the law of another country.

Prop. 1992/93:222
Bilaga 2

2. Where the policy-holder is a natural person and has his habitual residence in a Member State other than that of which he is a national, the parties may choose the law of the Member State of which he is a national.

3. Where a State includes several territorial units, each of which has its own rules of law concerning contractual obligations, each unit shall be considered a country for the purposes of identifying the law applicable under this Directive.

A Member State in which various territorial units have their own rules of law concerning contractual obligations shall not be bound to apply the provisions of this Directive to conflicts which arise between the laws of those units.

4. Nothing in this Article shall restrict the application of the rules of the law of the forum in a situation where they are mandatory, irrespective of the law otherwise applicable to the contract.

If the law of a Member State so stipulates, the mandatory rules of the law of the Member State of the commitment may be applied if and in so far as, under the law of that Member State, those rules must be applied whatever the law applicable to the contract.

5. Subject to the preceding paragraphs, the Member States shall apply to the assurance contracts referred to in this Directive their general rules of private international law concerning contractual obligations.

TITLE III

Provisions relating specifically to the freedom to provide services

Article 15

1. Each Member State shall prescribe that a policy-holder who concludes an individual life-assurance contract in one of the cases referred to in Title III shall have a period of between 14 and 30 days

from the time when he was informed that the contract had been concluded within which to cancel the contract.

Prop. 1992/93:222
Bilaga 2

The giving of notice of cancellation by the policy-holder shall have the effect of releasing him from any future obligation arising from the contract.

The other legal effects and the conditions of cancellation shall be determined by the law applicable to the contract as defined in Article 4, notably as regards the arrangements for informing the policy-holder that the contract has been concluded.

2. The Member States need not apply paragraph 1 to contracts of six month's duration or less.

TITLE V

Final provisions

Article 30

Member States shall amend their national provisions to comply with this Directive within 24 months of the date of its notification ¹ and shall forthwith inform the Commission thereof.

The provisions amended in accordance with the first paragraph shall be applied within 30 months of the date of notification of this Directive.

¹ This Directive was notified to the Member States on 20 November 1990.

av den 22 juni 1988

om samordning av lagar och andra författningar som avser annan direkt försäkring än livförsäkring, och med bestämmelser avsedda att göra det lättare att effektivt utöva friheten att tillhandahålla tjänster samt om ändring av direktiv 73/239/EEG

(88/357/EEG)

AVDELNING I

Allmänna bestämmelser

Artikel 1

Detta direktiv har till ändamål

- a) att komplettera första direktivet 73/239/EEG, och
- b) att ge särskilda bestämmelser om friheten att tillhandahålla tjänster för sådana företag och med avseende på sådana försäkringsklasser som omfattas av första direktivet.

Artikel 2

I detta direktiv avses med

a) *första direktivet*:

direktiv 73/239/EEG,

b) *företag*:

- vid tillämpning av avdelning I och avdelning II:

företag som beviljats auktorisation enligt artikel 6 eller 23 i första direktivet,

- vid tillämpning av avdelning III och avdelning V:

företag som beviljats auktorisation enligt artikel 6 i första direktivet,

c) *etableringsställe:*

Prop. 1992/93:222

Bilaga 3

ett företags huvudkontor, agentur eller filial, med beaktande av artikel 3,

d) *medlemsstat där risken är belägen:*

- den medlemsstat i vilken egendomen är belägen, när försäkringen avser antingen byggnad eller byggnad och dess innehåll, till den del byggnaden och innehållet täcks av samma försäkring;

- den medlemsstat där registrering skett, när försäkringen avser fordon av något slag;

- den medlemsstat där försäkringstagaren tecknat försäkring, när försäkringen har en giltighetstid av fyra månader eller mindre och omfattar rese- eller semesterrisker, oberoende av försäkringsklass;

- den medlemsstat där försäkringstagaren är stadigvarande bosatt eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den medlemsstat där försäkringstagarens etableringsställe, för vilket försäkringen gäller, är beläget, i alla andra fall än dem som uttryckligen omfattas av föregående strecksatser,

e) *medlemsstat för etableringsstället:*

den medlemsstat i vilken det etableringsställe från vilket risken försäkras är beläget,

f) *medlemsstat där tjänsterna utförs:*

den medlemsstat i vilken risken är belägen, när denna försäkras från ett etableringsställe i en annan medlemsstat.

Artikel 3

Vid tillämpning av första direktivet och av detta direktiv skall ett företags stadigvarande närvaro inom en medlemsstats territorium betraktas som en agentur eller en filial, även om närvaron inte har formen av en filial eller en agentur utan endast består av ett kontor som förestås av företagets egen personal eller av någon som är fristående från företaget men har en stående fullmakt att företräda företaget på samma sätt som en agentur.

Vid tillämpning av detta direktiv och av första direktivet skall till allmänna och särskilda försäkringsvillkor inte räknas sådana speciella villkor som, i ett enskilt fall, är betingade av särskilda omständigheter som hänför sig till den risk som skall försäkras.

AVDELNING II

Kompletterande bestämmelser till första direktivet

Artikel 5

I artikel 5 i första direktivet skall följande läggas till:

"d) *stora risker*

i) sådana risker som anges under försäkringsklasserna 4, 5, 6, 7, 11 och 12 i punkt A i bilagan;

ii) sådana risker som anges under försäkringsklasserna 14 och 15 i punkt A i bilagan, i fall då försäkringstagaren yrkesmässigt bedriver industriell eller kommersiell verksamhet eller är verksam i något av de fria yrkena, och riskerna avser sådan verksamhet;

iii) sådana risker som anges under försäkringsklasserna 8, 9, 13, och 16 i punkt A i bilagan, såvida försäkringstagaren överskrider gränserna för åtminstone två av följande tre kriterier:

första stadiet: till och med den 31 december 1992:

- balansomslutning: 12,4 miljoner ecu,
- nettoomsättning: 24 miljoner ecu,
- genomsnittligt antal anställda under räkenskapsåret: 500;

andra stadiet: från och med den 1 januari 1993:

- balansomslutning: 6,2 miljoner ecu
- nettoomsättning: 12,8 miljoner ecu,
- genomsnittligt antal anställda under räkenskapsåret: 250.

För det fall försäkringstagaren tillhör en företagsgrupp för vilken upprättas sammanställd redovisning enligt direktiv 83/349/EEG (1) skall den sammanställda redovisningen ligga till grund för tillämpning av ovan nämnda kriterier. Prop. 1992/93:222
Bilaga 3

(1) EGT nr L 193, 18.7.1983, s. 1.

Varje medlemsstat får till den ovan under iii) beskrivna riskkategorin hänföra sådana risker som försäkras av yrkessammanslutningar, sam-riskföretag ('joint ventures') eller tillfälliga sammanslutningar."

Artikel 6

Vid tillämpning av artikel 15.2 första stycket och artikel 24 i första direktivet, skall medlemsstaterna iaktta matchningsreglerna i bilaga I till detta direktiv.

Artikel 7

1. Följande regler är bestämmande för vilken lag som är tillämplig på sådana försäkringsavtal som avses i detta direktiv och som omfattar risker belägna inom medlemsstaterna:

a) När försäkringstagaren är stadigvarande bosatt eller har sin centrala ledning inom territoriet för den medlemsstat där risken är belägen, skall lagen i den medlemsstaten tillämpas på avtalet. Där lagen i denna medlemsstat så medger har dock parterna frihet att välja ett annat lands lag.

b) När försäkringstagaren inte är stadigvarande bosatt eller har sin centrala ledning i den medlemsstat där risken är belägen, får parterna i försäkringsavtalet välja att tillämpa antingen lagen i den medlemsstat där risken är belägen eller lagen i det land där försäkringstagaren är stadigvarande bosatt eller har sin centrala ledning.

c) När försäkringstagaren driver kommersiell eller industriell verksamhet eller är verksam inom något av de fria yrkena och avtalet omfattar två eller flera risker, hänförliga till sådan verksamhet och belägna i skilda medlemsstater, får som tillämplig lag på avtalet väljas lagen i någon av dessa medlemsstater eller i det land där försäkringstagaren är stadigvarande bosatt eller har sin centrala ledning.

d) För det fall medlemsstaterna som avses i styckena b och c medger större valfrihet avseende tillämplig lag på avtalet, får parterna trots

bestämmelserna i de nämnda styckena utnyttja denna frihet.

Prop. 1992/93:222
Bilaga 3

e) När de risker som omfattas av försäkringsavtalet är begränsade till händelser som uppkommer i en annan medlemsstat än den där risken är belägen, i enlighet med definitionen i artikel 2 d, får parterna oavsett bestämmelserna i a, b och c ovan, välja lagen i den först-nämnda medlemsstaten.

f) För risker som avses i artikel 5 d i) i första direktivet, får avtalsparterna fritt välja lag.

g) Det förhållandet att parterna i ett fall som avses i a eller f ovan har valt en lag skall inte, om alla övriga relevanta omständigheter vid tiden för valet av lag hänför sig till endast en medlemsstat, hindra tillämpning av tvingande föreskrifter i den medlemsstaten, alltså sådana föreskrifter från vilka medlemsstatens lag inte medger någon avvikelse genom avtal.

h) Det val av lag som avses i föregående stycken skall antingen uttryckligen anges eller tillräckligt klart framgå av villkoren i försäkringsavtalet eller av omständigheterna i det enskilda fallet. Om så inte är förhållandet, eller om något val inte har gjorts, skall för avtalet gälla lagen i det av de länder, som avses i styckena ovan, med vilket avtalet har närmast anknytning. För det fall en avskiljbar del av avtalet har starkare anknytning till ett annat av de länder som avses i styckena ovan, får dock lagen i det landet undantagsvis tillämpas på denna del av avtalet. Avtalet skall presumeras ha närmast samband med den medlemsstat där risken är belägen.

i) Om en medlemsstat består av flera territoriella enheter, som var och en har sina lagregler om avtalsrättsliga förpliktelser, skall varje sådan enhet betraktas som ett land vid bestämmandet av den lag som skall gälla enligt detta direktiv.

En medlemsstat, i vilken olika territoriella enheter har särskilda regler om avtalsrättsliga skyldigheter, behöver inte tillämpa bestämmelserna i detta direktiv i de fall där sådana enheters lagar står i strid med varandra.

2. Ingenting i denna artikel skall begränsa tillämpning av tvingande lag i domstolslandet, oavsett vilken lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

Om det är föreskrivet i en viss medlemsstats lag får tvingande lagregler i den medlemsstat där risken är belägen, eller i den

medlemsstat där obligatorisk försäkring är föreskriven, tillämpas, om och i den utsträckning som sådana regler enligt dessa staters lag skall tillämpas, oavsett vilken lag som gäller för avtalet.

Prop. 1992/93:222

Bilaga 3

När ett avtal omfattar risker belägna i mer än en medlemsstat, skall avtalet vid tillämpning av denna punkt anses utgöra flera avtal, vart och ett hänförligt till endast en medlemsstat.

3. Om inte annat följer av föregående punkter skall medlemsstaterna på försäkringsavtal som avses i detta direktiv tillämpa sina allmänna regler inom området för internationell privaträtt, tillämpliga på avtalsrättsliga skyldigheter.

Artikel 8

1. På de villkor som anges i denna artikel får försäkringsföretagen erbjuda och meddela obligatorisk försäkring i enlighet med bestämmelserna i detta direktiv och i första direktivet.

2. När en medlemsstat föreskriver skyldighet att teckna försäkring, skall ett avtal anses uppfylla en sådan skyldighet endast om det är i överensstämmelse med de särskilda bestämmelser som gäller för sådan försäkring i den medlemsstat där försäkringsskyldigheten föreskrivits.

3. Om, när det gäller obligatorisk försäkring, lagen i den medlemsstat där risken är belägen och lagen i den medlemsstat där obligatorisk försäkring föreskrivs står i strid med varandra, skall den senare medlemsstatens lagstiftning gälla.

4. a) Om inte annat följer av b och c i denna punkt skall artikel 7.2 tredje stycket gälla i de fall försäkringsavtalet ger skydd i flera medlemsstater, av vilka minst en infört skyldighet att teckna försäkring.

b) En medlemsstat vilken vid tiden för anmälan av detta direktiv kräver att varje företag som etablerats inom dess territorium skall erhålla godkännande av allmänna och särskilda villkor i sin obligatoriska försäkring, får, med avvikelse från bestämmelserna i artiklarna 9 och 18, kräva godkännande av sådana villkor även för alla andra försäkringsföretag som på de villkor som sägs i artikel 12.1 erbjuder sådant försäkringsskydd inom statens territorium.

c) En medlemsstat får, med avvikelse från bestämmelserna i artikel 7, föreskriva att för avtal om obligatorisk försäkring skall tillämpas den lag som gäller i den medlemsstat som föreskriver skyldigheten att

teckna försäkring.

Prop. 1992/93:222
Bilaga 3

d) Om en medlemsstat föreskriver obligatorisk försäkring och försäkringsgivaren är skyldig att anmäla till de behöriga myndigheterna att försäkringsskyddet upphört, får detta upphörande göras gällande gentemot skadelidande tredje man endast under de förutsättningar som anges i denna stats lagstiftning.

5. a) Varje medlemsstat skall underrätta kommissionen om de risker för vilka försäkring är obligatorisk enligt statens lag, och därvid ange

- de särskilda föreskrifter som gäller för sådan försäkring, och

- vad som skall anges i ett sådant intyg som en försäkringsgivare är skyldig att utfärda till en försäkrad, i fall där denna stat fordrar bevis om att skyldigheten att teckna försäkring har uppfyllts. En medlemsstat får kräva att intyget även skall innehålla en förklaring av försäkringsgivaren att försäkringsavtalet är i överensstämmelse med de särskilda regler som gäller för sådan försäkring.

b) Kommissionen skall i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning* publicera de upplysningar som avses i stycke a ovan.

c) Varje medlemsstat skall som bevis för att försäkringsskyldigheten har uppfyllts godta ett intyg vars innehåll är i överensstämmelse med stycke a andra strecksatsen.

AVDELNING V

Slutbestämmelser

Artikel 32

Medlemsstaterna skall inom 18 månader från dagen för anmälan av detta direktiv (1) vidta de ändringar i sina nationella bestämmelser som behövs för att följa detta direktiv och genast underrätta kommissionen om detta.

De bestämmelser som ändrats i enlighet med denna artikel skall börja tillämpas inom 24 månader från dagen för anmälan av detta direktiv.

(1) Detta direktiv anmälades till medlemsstaterna den 30 juni 1988.

RÅDETS DIREKTIV
av den 8 november 1990

Prop. 1992/93:222
Bilaga 4

om samordning av lagar och andra författningar om direkt livförsäkring, och med bestämmelser avsedda att göra det lättare att effektivt utnyttja friheten att tillhandahålla tjänster, och om ändring av direktiv 79/267/EEG

(90/619/EEG)

AVDELNING I

Allmänna bestämmelser

Artikel 1

Detta direktiv har till ändamål

- a) att komplettera direktiv 79/267/EEG,
- b) att ge särskilda bestämmelser om friheten att tillhandahålla tjänster såvitt avser de verksamheter som avses i nämnda direktiv, vilka bestämmelser närmare anges i avdelning III i föreliggande direktiv.

Artikel 2

I detta direktiv avses med

- a) *första direktivet*: direktiv 79/267/EEG,
- b) *företag*:
 - i avdelning I och II: varje företag som har beviljats behörig auktorisation i enlighet med artikel 6 eller 27 i första direktivet;
 - i avdelning III och IV: varje företag som har beviljats behörig auktorisation i enlighet med artikel 6 i första direktivet,
- c) *etableringsställe*:
ett företags huvudkontor, agentur eller filial, med beaktande av artikel 3,

d) *åtagande:*

Prop. 1992/93:222

Bilaga 4

ett åtagande i någon av de försäkringsformer eller verksamhetsformer som avses i artikel 1 i första direktivet,

e) *medlemsstat för åtagandet:*

den medlemsstat där försäkringstagaren är stadigvarande bosatt eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den medlemsstat där försäkringstagarens etableringsställe, för vilket avtalet gäller, är beläget,

f) *medlemsstat för etableringsstället:*

den medlemsstat i vilken det etableringsställe, från vilket åtagandet försäkras, är beläget,

g) *medlemsstat där tjänsterna utförs:*

medlemsstaten för åtagandet, när detta försäkras från ett etableringsställe beläget i en annan medlemsstat,

h) *moderföretag:*

ett moderföretag i den betydelse som sägs i artiklarna 1 och 2 i direktiv 83/349/EEG (1),

(1) EGT nr L 193, 18.7.1983, s. 1.

i) *dotterföretag:*

ett dotterföretag i den betydelse som anges i artiklarna 1 och 2 i direktiv 83/349/EEG; ett dotterföretag till ett dotterföretag skall också anses vara ett dotterföretag till det moderföretag som är överordnat dessa företag.

Artikel 3

Vid tillämpning av första direktivet och av detta direktiv skall ett företags stadigvarande närvaro inom en medlemsstats territorium betraktas som en agentur eller en filial, även om närvaron inte har formen av en filial eller en agentur utan endast består av ett kontor som förestås av företagets egen personal eller av någon som är fristående från företaget men som har en stående fullmakt att företräda företaget på samma sätt som en agentur.

Kompletterande bestämmelser till första direktivet

Artikel 4

1. På sådana avtal som rör verksamheter som avses i första direktivet, skall lagen i medlemsstaten för åtagandet tillämpas. Där denna lag så medger, har dock parterna frihet att välja ett annat lands lag.

2. När försäkringstagaren är en fysisk person som är stadigvarande bosatt i en annan medlemsstat än den där han är medborgare, får parterna välja lagen i den medlemsstat där han är medborgare.

3. Om en stat består av flera territoriella enheter, som var och en har sin avtalsrättsliga lagstiftning, skall varje sådan enhet anses som ett land vid bestämmandet av den lag som skall gälla enligt detta direktiv.

En medlemsstat, i vilken olika territoriella enheter inte har samma avtalsrättsliga lagstiftning, behöver inte tillämpa bestämmelserna i detta direktiv i de fall sådana enheters lagar står i strid med varandra.

4. Ingenting i denna artikel skall begränsa tillämpning av tvingande lag i domstolslandet, oavsett vilken lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

Om det är föreskrivet i en viss medlemsstats lag, får tvingande lagregler i medlemsstaten för åtagandet tillämpas, om och i den utsträckning sådana regler enligt denna stats lag skall tillämpas, oavsett vilken lag som gäller för avtalet.

5. Om inte annat följer av föregående punkter skall medlemsstaterna på försäkringsavtal som avses i detta direktiv tillämpa sina allmänna regler inom området för internationell privaträtt, tillämpliga på avtalsrättsliga förhållanden.

.....

AVDELNING III

Särskilda bestämmelser rörande friheten att tillhandahålla tjänster

.....

1. Varje medlemsstat skall föreskriva att en försäkringstagare, som i något av de fall som avses i avdelning III ingår ett individuellt livförsäkringsavtal, skall kunna säga upp avtalet inom en tid mellan 14 och 30 dagar från den dag han informerades om att avtal har kommit till stånd.

Försäkringstagarens uppsägning skall innebära att han befrias från alla från avtalet härrörande framtida förpliktelser.

Andra rättsverkningar av och förutsättningar för uppsägning skall bestämmas genom den lag som enligt definitionen i artikel 4 gäller för avtalet, i synnerhet såvitt avser det sätt på vilket försäkringstagaren skall informeras om att avtal har kommit till stånd.

2. Medlemsstaterna behöver inte tillämpa punkt 1 på avtal med en giltighetstid om sex månader eller mindre.

AVDELNING V

Slutbestämmelser

Artikel 30

Medlemsstaterna skall inom 24 månader från anmälan (1) av detta direktiv vidta de ändringar i sina nationella bestämmelser som behövs för att följa detta direktiv och genast underrätta kommissionen om detta.

De bestämmelser som ändrats enligt första stycket skall börja tillämpas inom 30 månader från dagen för anmälan av detta direktiv.

(1) Detta direktiv anmälades till medlemsstaterna den 20 november 1990.

Sammanfattning av departementspromemorian (Ds 1992:28) EG-anpassning av svensk försäkrings- avtalsrätt

Prop. 1992/93:222

Bilaga 5

I denna promemoria behandlas frågan om en anpassning av svensk försäkringsavtalsrätt till reglerna i EG-direktiven om livförsäkring och skadeförsäkring. Direktiven ingår i det regelverk som omfattas av EES-avtalet.

I promemorian föreslås nya lagregler på två områden. Det gäller dels frågan om vilket lands lag som skall tillämpas på avtal om livförsäkring eller skadeförsäkring, dels frågan om försäkringstagarens rätt att säga upp ett avtal om individuell livförsäkring inom en viss tid efter det att han har fått kännedom om att avtalet har ingåtts.

Det föreslås att direktivens regler om lagval skall införlivas i svensk rätt genom en särskild lag om tillämplig lag beträffande vissa försäkringsavtal som har anknytning till stater inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Enligt den nya lagen blir huvudregeln för avtal om livförsäkring att lagen i den EES-stat där försäkringstagaren har hemvist skall tillämpas på försäkringsavtalet. Är försäkringstagaren en juridisk person, tillämpas i stället lagen i den EES-stat där han har det driftställe som avtalet gäller för. För avtal om skadeförsäkring innebär huvudregeln att lagen i den EES-stat där risken är belägen skall tillämpas på avtalet, om försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala ledning i den staten.

En EG-regel om rätt för försäkringstagaren att säga upp avtal om livförsäkring föreslås bli införd i svensk rätt genom två nya paragrafer i lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

1 Förslag till

Lag om tillämplig lag beträffande vissa försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs följande.

Tillämpningsområde m.m.

1 § Denna lag tillämpas på sådana avtal om livförsäkring som har anknytning till två eller flera stater inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stater), om försäkringstagaren har hemvist i en EES-stat. Är försäkringstagaren en juridisk person, tillämpas lagen om det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en EES-stat.

Med livförsäkring avses i denna lag också olycksfalls- eller sjukförsäkring som tecknas som tillägg till livförsäkring.

2 § Denna lag tillämpas också på sådana avtal om skadeförsäkring som har anknytning till två eller flera EES-stater, om den försäkrade risken är belägen i en EES-stat.

Med skadeförsäkring avses i denna lag annan försäkring än livförsäkring.

3 § Med EES-stat där risken är belägen avses i denna lag

a) när försäkringen avser antingen byggnad eller byggnad och dess innehåll, till den del byggnaden och innehållet täcks av samma försäkring, den EES-stat i vilken egendomen är belägen,

b) när försäkringen avser fordon som skall registreras, den EES-stat där registreringen har skett,

c) när försäkringen har en giltighetstid av fyra månader eller mindre och oberoende av verksamhetsgren täcker rese- eller semesterrisker, den EES-stat där försäkringstagaren har tecknat försäkringen,

d) i andra fall än de som uttryckligen omfattas av a) - c) den EES-stat där försäkringstagaren har hemvist eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den EES-stat där han har det driftställe som försäkringen gäller för.

4 § Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring eller lagen (1991:1047) om sjuklön.

5 § På avtal om livförsäkring tillämpas lagen i den EES-stat där försäkringstagaren har hemvist eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, lagen i den EES-stat där han har det driftställe som avtalet gäller för.

Om den lag som är tillämplig enligt första stycket medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

Om försäkringstagaren är en fysisk person som har hemvist i en annan EES-stat än i den EES-stat där han är medborgare, får parterna i stället avtala att lagen i den EES-stat där han är medborgare skall tillämpas.

Tillämplig lag beträffande avtal om skadeförsäkring

6 § Om försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala ledning i den EES-stat där risken är belägen, skall lagen i den staten tillämpas på avtalet. Om den lagen medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

7 § Om försäkringstagaren inte har hemvist eller inte har sin centrala ledning i den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att tillämplig lag för avtalet skall vara antingen lagen i den EES-stat där risken är belägen eller lagen i den stat där försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala ledning.

Om försäkringstagaren bedriver näringsverksamhet och avtalet omfattar två eller flera risker hänförliga till sådan verksamhet och belägna i skilda EES-stater, får parterna i stället för vad som sägs i första stycket avtala att tillämplig lag för avtalet skall vara lagen i någon av dessa EES-stater eller i den stat där försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala ledning.

Om lagen i de EES-stater som avses i första eller andra stycket ger parterna större frihet att avtala om tillämplig lag för avtalet, får parterna utnyttja denna avtalsfrihet.

8 § Om de risker som omfattas av försäkringsavtalet är begränsade till händelser som uppkommer i en annan EES-stat än den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att lagen i den förstnämnda staten skall tillämpas utan hinder av bestämmelserna i 6 och 7 §§.

9 § Om avtalet avser järnvägsförsäkring, luftfartsförsäkring, sjö-kaskoförsäkring, transportförsäkring, luftansvarsförsäkring eller sjöfartsansvarsförsäkring får parterna avtala vilken stats lag som skall vara tillämplig på avtalet utan hinder av bestämmelserna i 6-8 §§.

10 § Om parterna i ett fall som avses i 6 eller 9 § har avtalat att en viss stats lag skall tillämpas men alla övriga omständigheter av betydelse vid tiden för lagvalet anknyter till en och samma EES-stat, skall sådana bestämmelser i den sist nämnda statens lag tillämpas som enligt den lagen inte får åsidosättas genom avtal. Prop. 1992/93:222
Bilaga 6

11 § Parternas val av tillämplig lag enligt 6-9 §§ skall antingen uttryckligen anges i försäkringsavtalet eller framgå av omständigheterna. Om så inte är fallet skall, såvida inte annat följer av 6 §, på avtalet tillämpas lagen i den av de stater som avses i 7, 8 eller 10 §§ till vilken avtalet har sin närmaste anknytning. Om inte annat visas, skall avtalet anses ha sin närmaste anknytning till den EES-stat där risken är belägen.

Om en avskiljbar del av avtalet har en starkare anknytning till någon annan av de stater som avses i 7, 8 eller 10 § än till den stat vars lag enligt första stycket andra meningen skall tillämpas på avtalet, får lagen i den förstnämnda staten tillämpas på denna del av avtalet.

Tillämplig lag beträffande avtal om obligatorisk skadeförsäkring

12 § På avtal om obligatorisk skadeförsäkring tillämpas, i stället för vad som annars skulle följa av 6-11 §§, lagen i den EES-stat som har föreskrivit skyldigheten att teckna försäkring.

Vissa tvingande regler

13 § Om en tvist om försäkringsavtal handläggs här i riket, skall utan hinder av bestämmelserna i denna lag sådana svenska bestämmelser tillämpas som inte får åsidosättas oavsett vilken stats lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Lagen tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1927:77) om försäkringsavtal skall införas två nya paragrafer, 97 a § och 119 a §, av följande lydelse.

97 a § Om försäkringens avtalade giltighetstid överstiger sex månader, har försäkringstagaren rätt att säga upp försäkringen inom fjorton dagar från den dag då han fick kännedom om att avtalet ingåtts. Detta gäller dock inte försäkringar som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen.

Om försäkringstagaren säger upp avtalet enligt första stycket, befrias han från alla framtida förpliktelser som annars följer av avtalet.

Förbehåll, som i jämförelse med första och andra styckena är till nackdel för försäkringstagaren, får inte åberopas av försäkringsgivaren.

119 a § Bestämmelserna i 97 a § om försäkringstagarens uppsägningsrätt gäller även sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som tecknats som tillägg till livförsäkring, dock inte försäkring som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen.

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Lagen tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian (1992:28) EG-anpassning av svensk försäkringsavtalsrätt

Prop. 1992/93:222
Bilaga 7

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Hovrätten för Västra Sverige, Kommerskollegium, Finansinspektionen, Konsumentverket, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Försäkringsförbund, Folksam, Försäkringsjuridiska föreningen, Svenska avdelningen av Association Internationale de Droit des Assurances, Konsumenternas Försäkringsbyrå, Sveriges Industriförbund, Grossistförbundet Svensk Handel, Företagarnas Riksorganisation, Sveriges Köpmannaförbund.

Vidare har Sjöassuradörernas Förening avgett ett yttrande.

Södertälje tingsrätt, Sveriges Domareförbund, Utländska Försäkringsbolags Förening, Svenska Försäkringsmäklares Förening, Kooperativa Förbundet och Svenska Handelskammarförbundet har beretts tillfälle att avge yttranden men har avstått från att yttra sig.

1 Förslag till

Lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs följande.

Tillämpningsområde m.m.

1 § Denna lag tillämpas på sådana avtal om livförsäkring som har anknytning till två eller flera stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stater), om försäkringstagaren är en fysisk person som har hemvist i en EES-stat. Är försäkringstagaren en juridisk person, tillämpas lagen, om det driftställe som avtalet gäller för är beläget i en EES-stat.

Med livförsäkring avses i denna lag dels sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 b § försäkringsrörelselagen (1982:713)¹, dels sådana försäkringar som avses i 1 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder¹.

2 § Denna lag tillämpas också på sådana avtal om skadeförsäkring som har anknytning till två eller flera EES-stater, om den försäkrade risken är belägen i en EES-stat.

Med skadeförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 a § försäkringsrörelselagen (1982:713)¹.

3 § Med EES-stat där risken är belägen avses i denna lag

a) när försäkringen avser antingen byggnad eller byggnad och dess innehåll, till den del byggnaden och innehållet täcks av samma försäkring, den EES-stat i vilken egendomen är belägen,

b) när försäkringen avser registreringspliktigt fordon, den EES-stat där registreringen har skett,

c) när försäkringen har en giltighetstid av fyra månader eller mindre och oberoende av försäkringsklass täcker rese- eller semesterrisker, den EES-stat där försäkringstagaren har tecknat försäkringen,

d) i andra fall än de som uttryckligen omfattas av a-c, om försäk-

¹Föreslagen lydelse enligt promemoria med utkast till lagrådsremiss om EES-anpassad lagstiftning om försäkringsverksamhet (Finansdepartementet dnr 3682/92).

ringstagaren är en fysisk person, den EES-stat där han har hemvist eller, om försäkringstagaren är en juridisk person, den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget. Prop. 1992/93:222
Bilaga 8

4 § Lagen gäller inte återförsäkring eller försäkring som avses i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring eller lagen (1991:1047) om sjuklön.

Tillämplig lag för avtal om livförsäkring

5 § På ett avtal om livförsäkring tillämpas lagen i den EES-stat där försäkringstagaren, om han är en fysisk person, har hemvist. Om försäkringstagaren är en juridisk person, tillämpas lagen i den EES-stat där det driftställe som avtalet gäller för är beläget.

Om försäkringstagaren är en fysisk person som har hemvist i en annan EES-stat än i den EES-stat där han är medborgare, får parterna avtala att lagen i den EES-stat där han är medborgare skall tillämpas.

Om den lag som är tillämplig enligt första stycket är utländsk och medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

Tillämplig lag för avtal om skadeförsäkring

6 § Om försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala förvaltning i den EES-stat där risken är belägen, skall lagen i den staten tillämpas på ett avtal om skadeförsäkring. Om den lagen är utländsk och medger det, får parterna avtala att lagen i någon annan stat skall tillämpas.

7 § Om försäkringstagaren inte har hemvist eller inte har sin centrala förvaltning i den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att tillämplig lag för ett avtal om skadeförsäkring skall vara antingen lagen i den EES-stat där risken är belägen eller lagen i den stat där försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala förvaltning.

Om försäkringstagaren bedriver näringsverksamhet och avtalet omfattar två eller flera risker hänförliga till sådan verksamhet och belägna i skilda EES-stater, får parterna i stället för vad som sägs i första stycket avtala att tillämplig lag för avtalet skall vara lagen i någon av dessa EES-stater eller i den stat där försäkringstagaren har hemvist eller har sin centrala förvaltning.

Om lagen i de EES-stater som avses i första eller andra stycket ger parterna större frihet att avtala om tillämplig lag för avtalet, får parterna utnyttja denna avtalsfrihet.

8 § Om de risker som omfattas av försäkringsavtalet är begränsade till händelser som uppkommer i en annan EES-stat än den EES-stat där risken är belägen, får parterna avtala att lagen i den förstnämnda staten skall tillämpas trots bestämmelserna i 6 och 7 §§.

9 § Trots bestämmelserna i 6 och 7 §§ får parterna avtala vilken stats lag som skall vara tillämplig på försäkringsavtalet, om detta gäller en risk som hänför sig till

1. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 4-7, 11 och 12 försäkringsrörelselagen (1982:713)¹,

2. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 14 och 15 försäkringsrörelselagen¹, om försäkringstagaren är näringsidkare och den försäkrade risken avser näringsverksamheten, eller

3. någon av de försäkringsklasser som anges i 2 kap. 3 a § första stycket 3, 8, 9, 10, 13 och 16 försäkringsrörelselagen¹, om försäkringstagaren är näringsidkare och minst två av följande tre förutsättningar är uppfyllda:

a) Försäkringstagaren har en balansomslutning som uppgår till minst ett belopp motsvarande 6 200 000 ecu.

b) Försäkringstagaren har en omsättning som uppgår till minst ett belopp motsvarande 12 800 000 ecu.

c) Försäkringstagaren har under det senaste räkenskapsåret haft i genomsnitt minst 250 personer anställda.

Om försäkringstagaren ingår i en koncern som avger koncernredovisning, skall förutsättningarna i första stycket 3 gälla koncernen.

10 § Om parterna i ett fall som avses i 6 eller 9 § har avtalat att en viss stats lag skall tillämpas men alla övriga omständigheter av betydelse vid tiden för lagvalet anknyter till en och samma EES-stat, skall sådana bestämmelser i den sistnämnda statens lag tillämpas som enligt den lagen inte får åsidosättas genom avtal.

¹Föreslagen lydelse enligt promemoria med utkast till lagrådsremiss om EES-anpassad lagstiftning om försäkringsverksamhet (Finansdepartementet dnr 3682/92).

11 § Parternas val av tillämplig lag enligt 6-9 §§ skall antingen uttryckligen anges i försäkringsavtalet eller framgå av omständigheterna. Om så inte är fallet skall, såvida inte annat följer av 6 §, på avtalet tillämpas lagen i den av staterna enligt 7, 8 eller 10 § till vilken avtalet har sin närmaste anknytning. Om inte annat visas, skall avtalet anses ha sin närmaste anknytning till den EES-stat där risken är belägen.

Har en avskiljbar del av avtalet en starkare anknytning till någon annan av de stater som avses i 7, 8 eller 10 § än till den stat vars lag enligt första stycket andra meningen skall tillämpas på avtalet, får lagen i den förstnämnda staten tillämpas på denna del av avtalet, om det finns synnerliga skäl för det.

Tillämplig lag för avtal om obligatorisk skadeförsäkring

12 § På ett avtal om obligatorisk skadeförsäkring tillämpas, i stället för vad som annars skulle följa av 6-11 §§, lagen i den EES-stat som har föreskrivit skyldigheten att teckna försäkring.

Vissa tvingande regler

13 § Om en tvist om försäkringsavtal handläggs i Sverige, skall utan hinder av bestämmelserna i denna lag sådana svenska bestämmelser tillämpas som inte får åsidosättas oavsett vilken stats lag som i övrigt är tillämplig på avtalet.

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Lagen tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1927:77) om försäkringsavtal skall införas en ny paragraf, 97 a §, av följande lydelse.

97 a § Försäkringstagaren har rätt att säga upp försäkringen inom fjorton dagar från den dag då han fick kännedom om att avtalet kommit till stånd. Detta gäller dock inte

1. försäkringar som grundas på kollektivavtal eller som grundas på gruppavtal och handhas av företrädare för gruppen, eller

2. försäkringar med en avtalad giltighetstid om sex månader eller mindre.

Om försäkringstagaren säger upp avtalet enligt första stycket, befrias han från alla framtida förpliktelser som annars följer av avtalet.

Förbehåll, som i jämförelse med första och andra styckena är till nackdel för försäkringstagaren, får inte åberopas av försäkringsgivaren.

1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2. Lagen tillämpas endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1992-10-13

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet Hans-Gunnar Solerud, regeringsrådet Anders Swartling.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 10 september 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Laurén beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal, m.m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Per-Anders Broqvist.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

Lagrådet anser att de remitterade lagförslagen i allt väsentligt väl svarar mot önskemålet om en nära anslutning till EG-direktiven om livförsäkring och skadeförsäkring.

På en punkt vill lagrådet dock ifrågasätta valet av terminologi. Det gäller beskrivningen i förslaget till *lag om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal* av den anknytning som fysiska personer har till ett visst land på grund av bosättning där. Några länder gör skillnad mellan "domicile" och "habitual residence" och det förekommer att dessa termer används vid sidan av varandra i en och samma text. Ett exempel är artikel 5.2 i Luganokonventionen, där de båda begreppen i den svenska versionen återgetts med uttrycken "hemvist" respektive "vanliga vistelseort". I EG-direktiven om livförsäkring och skadeförsäkring används termen "habitual residence", medan det remitterade lagförslaget genomgående använder uttrycket "hemvist". Även om det från rent internrättsliga synpunkter knappast hade funnits något att erinra mot detta ordval (jfr prop. 1991/92:128 s. 174), anser lagrådet att önskemålet om en nära anslutning till direktivtexten gör det motiverat att i den nu aktuella internationellt privaträttsliga regleringen välja ett annat uttryck. I den svenska översättningen av direktiven används uttrycket "stadigvarande bosatt", vilket i och för sig kunde ha varit ett godtagbart ordval. Lagrådet vill emellertid erinra om att det nyligen remitterade förslaget till lag om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, som också ansluter till EG-direktiv där termen "habitual residence" används, innehåller uttrycket "vanliga vistelseort", dvs. samma uttryck som i den svenska versionen av Luganokonventionen. För enhetlighetens skull förordar lagrådet att det uttrycket används också i lagen om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.

Förslaget till *lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal* lämnas utan erinran.

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1993	8
1 Inledning	8
2 Allmän motivering	10
2.1 Allmänna utgångspunkter	10
2.2 Regler om lagval	12
2.2.1 Gällande rätt	12
2.2.2 EG-reglerna om lagval vid försäkringsavtal	16
2.2.3 Lagvalsreglernas införande i svensk rätt	19
2.2.4 Parternas möjligheter att välja tillämplig lag	21
2.2.5 Tillämplig lag vid obligatorisk skadeförsäkring	24
2.2.6 Vissa tvingande regler	25
2.2.7 Stater med mer än ett rättssystem	27
2.3 Rätt för försäkringstagaren att säga upp avtal om livförsäkring	27
2.3.1 Bakgrund	27
2.3.2 En ny regel om uppsägningsrätt	29
2.4 Kostnader och resursbehov	34
2.5 Ikraftträdande m.m.	34
3 Upprättade lagförslag	35
4 Specialmotivering	35
4.1 Förslaget till lag om tillämplig lag för vissa försäk- ringsavtal	35
4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal	50
5 Hemställan	53
6 Beslut	53
 Bilaga 1 Utdrag ur EG:s andra skadeförsäkrings- direktiv (88/357/EEG) i engelsk version	54
Bilaga 2 Utdrag ur EG:s andra livförsäkringsdirektiv (90/619/EEG) i engelsk version	61
Bilaga 3 Utdrag ur EG:s andra skadeförsäkringsdirektiv (88/357/EEG) i svensk version	65
Bilaga 4 Utdrag ur EG:s andra livförsäkringsdirektiv (90/619/EEG) i svensk version	72
Bilaga 5 Sammanfattning av departementspromemorian (Ds 1992:28) EG-anpassning av svensk försäkrings- avtalsrätt	76
Bilaga 6 Promemorians lagförslag	77
Bilaga 7 Förteckning över remissinstanserna	81

Bilaga 8 Lagrådsremissens lagförslag	82	Prop. 1992/93:222
Bilaga 9 Utdrag ur protokoll vid Lagrådets sammanträde den 13 oktober 1992	87	

